

**ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN
EBEVEYNLERİNDE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK, SOSYAL
DESTEK ALGISI VE EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK
ALGISI**

Tilbenur Mert

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ, 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (üç) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: Tilbenur

Soyadı: Mert

Bölümü: Eğitim Bilimleri

İmza:

Teslim tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: Özel Eğitim Gereksinimli Çocukların Ebeveynlerinde Psikolojik Dayanıklılık, Sosyal Destek Algısı ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

İngilizce Adı: Psychological Hardiness, Social Support Perceptions and The Self-Perception of The Parent Role on The Parents of Children with Special Education

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Tilbenur Mert

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Tilbenur Mert tarafından hazırlanan “Özel Eğitim Gereksinimli Çocukların Ebeveynlerinde Psikolojik Dayanıklılık, Sosyal Destek Algısı ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Hatice Şingir

(Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Gazi Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Figen ÇOK

(Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Başkent Üniversitesi)

Üye: Prof. Dr. Galip YÜKSEL

(Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 05.07.2022

Bu tezin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bireyin gelişim yollarında yürürken önüne çıkan taşları yerinden kaldırmasına güç olacak ve o yolda gördüğü güzel çiçekleri birlikte izleyecek sosyal desteği olan insanlara ihtiyacı olduğuna inananlardanım. Öncelikle yoluma eşlik eden herkese teşekkür ederim.

Tez yazma sürecimde desteğiyle güç olan ve anlayışıyla güzellikleri paylaşabildiğim danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Hatice ŞİNGİR, bakış açısından faydalanmama imkan sağlayarak beni yolumdakileri izlemeye ve anlamlandırmaya teşvik eden Prof. Dr. Galip YÜKSEL, kurduğu kültürle mesleğimi benimsememe katkı sağlayan Prof. Dr. Figen ÇOK, bilim yolunun çabalayıcısı ve mesleğime olan tutkumu inşa eden Prof. Dr. Kemal ÖZTEMEL, Doç. Dr. Behire KUYUMCU, Dr. Zehni KOÇ, Dr. Kürşad DEMİRUTKU ve Dr. Ceyda ÖZTEKİN hocalarıma teşekkür ederim.

Özel çocukların ebeveynleriyle beni buluşturan kurum, vakıf ve derneğe teşekkür ederim. Güzellikleri birlikte yaşayabildiğim dostlarım; Yağmur, Nida, Aylin, Ayşim, Damla, Gizem, Zehra, Beyza, Aslı, Ferihan ve yaşamıma anlam katan herkes; isimlerinizi ve sevginizi buraya sığdıramam, inancınıza ve varlığınıza teşekkür ederim. Merve KESKİN, sana kelimelerim yetmeyecek. İlk kitabım ve yanıbaşımdaydın sensin, hep ol.

ÇHPÇK; huzurumuz ve varlığın daim olsun, çok teşekkür ederim.

İnsan, hikayesini ailesi ile renklendiriyor. Güveni ve sevmeyi öğreten annem Ayfer MERT, yoluma güç ve yoldaş olan babam İsmail MERT, varlığımın en değerlisi kardeşim Bilgenur MERT siz olmasaydınız içim böyle rengarenk huzurla dolmazdı.

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK; açtığın yolda, gösterdiğin hedefe, minnetle...

**ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN
EBEVEYNLERİNDE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK, SOSYAL
DESTEK ALGISI VE EBEVEYN ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK
ALGISI**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Tilbenur Mert
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Temmuz 2022**

ÖZ

Bu çalışma ile özel eğitim gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı düzeylerinin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı düzeyleri üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. İlişkisel tarama modeli kullanılmıştır ve özel gereksinimli çocuğu (0-18 yaş) olan anne babalara amaçsal örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. 329 katılımcının %67,8'i anne, %32,2'si babalardan oluşmaktadır ve katılımcılara ait veriler kişisel bilgi formu, psikolojik dayanıklılık ölçeği (PDÖ), çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği (ÇBASDÖ) ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği (ERKA) aracılığıyla elde edilmiştir. Veriler normal dağılım göstermektedir. Demografik değişkenlerin fark analizi t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) ile incelenmiştir. Araştırma sonucunda demografik değişkenler (cinsiyet, medeni durum, yaş, yaşanılan yer, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çocuğun cinsiyeti, sosyoekonomik düzey ve gereksinim türü) ile psikolojik dayanıklılık, sosyal destek

algısı ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı değişkenleri üzerinde anlamlı düzeyde fark olduğu saptanmıştır. Psikolojik dayanıklılık ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı tüm alt boyutları (yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme) arasında çoklu regresyon analizi yapılmış ve pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sosyal destek algısı ile yatırım alt boyutu arasında bir ilişki saptanmadığı; yeterlilik, rol doyumu ve rol dengelemesi alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Elde edilen tüm bulgular alan yazını ışığında tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: özel eğitim, özel gereksinimli çocuk ebeveyni, psikolojik dayanıklılık, sosyal destek algısı, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı

Sayfa Adedi: xx+117

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Hatice Şingir

**PSYCHOLOGICAL HARDINESS, SOCIAL SUPPORT
PERCEPTIONS AND THE SELF-PERCEPTION OF THE PARENT
ROLE ON THE PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL
EDUCATION**

(M.S. Thesis)

Tilbenur Mert

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

Temmuz 2022

ABSTRACT

The purpose of the current study is to examine the effects of psychological hardness and social support perception levels of parents with children with special education needs on their self-perception of the role of the parent. The correlational model was used and parents with children (0-18 years old) with special needs were reached by using the purposive or judgemental sampling method. The data of the 329 participants (67.8% mothers and 32.2% fathers) were obtained through the personal information form, Psychological Hardiness Scale (PHS), Multidimensional Perceived Social Support Scale (MPSSS), and Self-Perception of Parental Role Scale (SPPRS). The data are normally distributed. Analysis of variance on demographic variables was analyzed with t-test, one-way analysis of variance (ANOVA) and multivariate analysis of variance (MANOVA). Multiple regression analysis was applied to determine the predictive power. As a result of the research, it was determined that there was a significant difference between demographic variables (gender, marital status, age, place of residence, graduation, employment status, gender of the child, socioeconomic level and type of need) and psychological hardness, perception of social support and self-perception of parental role variables. It has been determined that there is a

positive relationship between psychological hardiness and all sub-dimensions of self-perception regarding the parental role (competence, role satisfaction, investment and role balance). No relationship was found between the perception of social support and the investment sub-dimension; it has been revealed that there is a positive and significant relationship between the sub-dimensions of competence, role satisfaction and role balancing. All the findings were discussed in the light of the literature and suggestions were presented.

Key Words: special education, parent of children with special need, psychological hardiness, perception of social support, self-perception of parental role

Page Number: xx+117

Supervisor: Asst. Prof. Hatice Şingir

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xvi
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xx
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Amacı	8
Alt Problemler	9
Sınırlılıklar.....	10
Sayıtlar	11
Tanımlar	11
Özel Gereksinimli Çocuk.....	11
Özel Eğitim	11
Özel Eğitimde Temel Kavramlar.....	11
Özel Eğitim Gereksinim Türleri.....	13

Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynler	20
Psikolojik Dayanıklılık	20
Sosyal Destek Algısı	20
Kendilik Algısı	21
Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	21
BÖLÜM II.....	22
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	22
Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk.....	22
Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk Ebeveyni	23
Psikolojik Dayanıklılık	24
Psikolojik Dayanıklılık Boyutları	27
Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Çalışmalar	29
Sosyal Destek	31
Sosyal Destek Algısı ile İlgili Yapılan Çalışmalar	32
Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	33
Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ile İlgili Yapılan Çalışmalar	34
BÖLÜM III	35
YÖNTEM.....	35
Araştırma Modeli.....	35
Araştırma Grubu (Evren ve Örneklem)	36
Veri Toplama Araçları	39
Kişisel Bilgi Formu:	39
Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ)	39
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ).....	40
Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA)	42
Verilerin Toplanması.....	42
Verilerin Analizi.....	43

BÖLÜM IV	44
BULGULAR	44
Ön Analizler	44
Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarındaki Farklılıkların İncelenmesi	45
Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları	46
Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları	46
Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	47
Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	48
Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	48
Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	49
Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	50
Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	51
Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	52
Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	52
Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	53

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	54
Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	54
Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	55
Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	56
Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	57
Demografik Değişkenlere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarındaki Farklılıkların İncelenmesi	58
Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları.....	58
Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları	59
Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	59
Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	60
Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri.....	61
Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	61
Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	62

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	63
Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	64
Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	64
Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	65
Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	66
Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	67
Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	67
Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri	68
Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	69
Demografik Değişkenlere Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Puanlarındaki Farklılıkların İncelenmesi.....	70
Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)	71
Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları	71

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)	72
Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları	73
Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)	74
Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları	74
Çocuğun Özel Gereksinim Türüne Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)	75
Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları	76
Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısını Yordama Gücünün İncelenmesi	77
BÖLÜM V	79
TARTIŞMA	79
Psikolojik Dayanıklılık, Sosyal Destek Algısı ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Bulgularının Değerlendirilmesi	79
Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Yordayıcıları olarak Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısı	84
BÖLÜM VI	87
SONUÇ VE ÖNERİLER	87
Öneriler	88
KAYNAKLAR.....	91
EKLER.....	106

EK. 1 Etik Kurul İzni	107
EK. 2 Bilgilendirilmiş Onam Formu	108
EK. 3 Kişisel Bilgi Formu (KGB)	110
EK 4. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ).....	112
EK 5. Çok Boyutlu Sosyal Destek Algısı Ölçeği (ÇBSDAÖ).....	114
EK 6. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA)	116

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	38
Tablo 2. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği için İstatistikler	40
Tablo 3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği için İstatistikler	41
Tablo 4. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği için İstatistikler.....	42
Tablo 5. Toplam Puanlar için Çarpıklık ve Basıklık Değerleri	45
Tablo 6. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları	46
Tablo 7. Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları.....	47
Tablo 8. Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	47
Tablo 9. Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	48
Tablo 10. Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	49
Tablo 11. Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	49
Tablo 12. Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	50
Tablo 13. Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	51

Tablo 14. Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	52
Tablo 15. Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	53
Tablo 16. Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	53
Tablo 17. Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	54
Tablo 18. Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	55
Tablo 19. Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	55
Tablo 20. Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	56
Tablo 21. Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	57
Tablo 22. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları	58
Tablo 23. Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları.....	59
Tablo 24. Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	60
Tablo 25. Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	60
Tablo 26. Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	61

Tablo 27. Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	62
Tablo 28. Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	62
Tablo 29. Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	63
Tablo 30. Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	64
Tablo 31. Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	65
Tablo 32. Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	65
Tablo 33. Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	66
Tablo 34. Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	67
Tablo 35. Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	68
Tablo 36. Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	69
Tablo 37. Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	70
Tablo 38. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)	71
Tablo 39. Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları	72

Tablo 40. Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)	72
Tablo 41. Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları.....	73
Tablo 42. Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)	74
Tablo 43. Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları.....	75
Tablo 44. Çocuğun Özel Gereksinim Türüne Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)	75
Tablo 45. Ebeveynlerin Çocuğun Özel Gereksinim Türüne Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları	76
Tablo 46. Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısı Puanlarının Yeterlilik Alt Boyutunu Yordama Gücünü İncelemek Üzere Yürütülen Çoklu Regresyon Analizi Bulguları	77

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

ANOVA	Tek Yönlü Varyans Analizi
APA	Amerikan Psikiyatri Derneği
ÇBASDÖ	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği
DEHB	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
ERKA	Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı
MANOVA	Çok Değişkenli Varyans Analizi
OSB	Otizm Spektrum Bozukluğu
PDÖ	Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği
WHO	Dünya Sağlık Örgütü

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölüm, araştırmanın problem durumunu, araştırmanın amacını, araştırmanın önemini ve araştırmada yer alan tanımları içermektedir.

Problem Durumu

Aile, sosyal bir olgu halinde varlığını sürdüren ve toplumun temelini oluşturan bir kurumdur. Aile kurmak, insan hayatının doğal seyrinde bireyler için önemli durumlar içerisinde yer alıyor olmaktadır. Bir çocuğun aileye katılımı, ailede ilişkilerin değişimine ve birçok yeniliğe neden olmaktadır (Gutman, 2002). Sağlıklı kabul edilen bir çocuğun ebeveyni; sosyal çevrelerini oluşturdukları toplum içinde diğer bireylerin ebeveyn rollerini görmekte ve çocuklarını bu rolleri benimseyerek büyütmekte kolaylık yaşamaktadır. Ancak kalıcı bir sağlık sorunu ile dünyaya gelen çocuk, ebeveyn rollerinde alışılmışın değişiklikler yaratmaktadır. Sağlıklı bir çocuğun doğmasıyla aile hayatlarında meydana gelecek beklentilerden çok farklı bir gerçekle karşılaşan ebeveynler özel hayatlarında, aile işlevlerinde, sosyal çevrelerinde, iş yaşamlarında ve gelecek planlarında değişiklikler ile karşı karşıya kalmaktadır (Seltzer vd., 2011).

Anne karnındaki veya doğmuş bir çocuğun anne babalarının çocukta belirli yetersizliklerin bulunduğunu öğrenmesiyle buna vermiş oldukları tepkiler birbirinden farklılık

göstermektedir. Aynı zamanda, yetersizlik bilgisini aldıklarında öncelikle şokla bu beklenmeyen durumu ve yetersizliği kabulünde zorluk yaşarlar (Sağar ve Ünlü, 2009).

Normal gelişim dışında özellikler gösteren çocuklara sahip olduğunu öğrenen anne babalar bu durumu şok, öfke, inkâr ve endişe gibi duygularla karşılayabilir. Hiçbir anne veya baba bebeği olmadan önce özel gereksinimli bir bebek doğacağını hayal etmez. Normal gelişim gösteren çocukla yapabileceklerinin hayalini kurar ve özel gereksinimli çocuk için kendini hazırlayamaz. Fakat özel gereksinimli çocuk fikri ile ilk karşılaştığında kendini çok yoğun bir kaygı duygusunun içinde bulur. Doğan bebeğin özel gereksinimli olacağını öğrenmek hem hayallerini yıkan hem de onları üzen bir durum olmaktadır (Sarı, 2007).

Yetersizliği olan çocuk; aile sisteminin devam ettirilmesinde, aile üyelerinin sorumluluk ve görevlerinde kaydadeğer değişiklikler oluşturmaktadırlar (Cassidy vd., 2008). Özel gereksinimli çocuğun aile düzeninin içinde yarattığı stres, beklenmedik maddi ihtiyaçlar ve duygusal sorunlar bu değişikliklerin sebeplerinden sayılmaktadır. Bir kardeşin, aile içinde farklı bir gelişim gösteriyor olması, ailelerin uzmanlar tarafından onların günlük yaşamında anlaşılmadıklarını hissetmeleri, toplum içindeki kişilerin yaklaşımları da aile üyelerinin maruz kaldıkları bu tepkilerin stresi arttırıcı önemli birer sebep oldukları ortaya konulmuştur (Evcimen, 1996). Yaşanılan bu stresin paylaşılabilmesi veya destek ve yardım alabilecekleri sosyal desteğin ailelerin çevrelerindeki kişilere maddi ve manevi olarak sunulmasıdır. Sosyal destek aslında bireye çevresindekilerce maddi ve manevi, desteğin verilmesi olarak tanımlanabilir (Yıldırım, 1997).

Aile içindeki ilişkilerde farklılaşma, aile içinde farklı bir yapılanma da oluşturan yeni bir çocuğun aileye katılımıyla gerçekleşir. Anne ve babanın, eş olarak da birbirlerinden beklentileri, bireysel olarak hayata karşı bakış açıları, iş yaşamları, gelecek planları ve yakın çevrelerinden beklentileri de değişime uğrar. Normal olarak kabul edilen zihinsel ve fiziksel olarak alışılmış bir gelişim gösteren bir çocuk beklenirken, bunun farklı olması aile içindeki değişimleri arttırır. Bu beklentiler ve aile tarafından oluşturulacak değişimler çok daha farklı düzeylerde oluşabilir. Yaşanılacak bu farklılaşmalar tamamen çocuğun yetersizlik durumu

ile ilgili olacaktır (Damiani, 1999). Çocuğun yetersizlik durumunu kabul etmek, ihtiyaçlarını karşılarken ortaya çıkabilecek duygu ve kaygılar ailelerin özel eğitime gereksinimi olan çocuklarıyla yaşarken gerçekleşebilir. Özel ihtiyaçları olan bir çocuk ile birlikte yaşam sürmek bütün aile üyelerini derin bir şekilde etkileyebilir. Bu derinleşen etki her bir ailede farklı bir şekilde kendini göstermekle birlikte her ailenin kültürü ve sistemi farklılık göstermektedir. Aile, özel gereksinimli çocuklarının ihtiyaçlarını gidermeye çalışırken bu durum içerisinde ortaya çıkan problemlerle başa çıkma yöntemleri oluşturabilir. Ailelerin kapasitelerini ve başa çıkma yöntemlerini etkileyen birçok değişken vardır. Kişisel özellikler, sosyo-ekonomik düzeyleri, toplumsal özellikler, yakın çevresinin tutumu, dini inanışlar bu değişkenlere örnek olarak verilebilir. Bu çocuğun yetersizliğinin ne olduğu, yetersizliğinin derecesi, cinsiyeti, ailenin kaçınıcı sırada dünyaya geldiği gibi unsurlar da ailenin psikolojik durumunu ve sosyal ilişkilerini etkileyebilir (Şanlı, 2012).

Özel gereksinimleri olan çocukların ebeveynlerinin ruhsal durumları ve dış dünyaları ile kurdukları ilişkilerinde bazı zorluklar yaşadıkları saptanmıştır (Ataman, 2005). Aşırı sahiplenme, kırgınlık, suçluluk gibi duygusal tepkilerin yoğun bir şekilde yaşandığı, bu aileler çocuklarının mevcut durumlarını kabul eden ve etmeyen aileler olarak sınıflandırılabilir (Bilal ve Dağ, 2005).

Akkök (2003) çalışmasında, çeşitli modellerle bu ebeveynlerin duygusal reaksiyonlarını açıklamıştır. En bilinen kabul edilen *aşama modelidir*. Özel eğitim gereksinimi olan çocuğun ebeveynleri bu modele göre bazı aşamalardan geçerek kabul ve uyum aşamasına ulaşırlar. Ebeveynler önce şok ve reddetme sürecinden, daha sonra ise acı ve depresyon sürecinden geçerler (Özdoğan, 1997). Sonraki aşamada öfke, suçluluk, utanç gibi belirsiz ve karmaşık duygular yaşar, üçüncü aşamada ise anlamlandırma ve yeniden uyum sürecine geçerler. Bu karmaşık ve bunalımlı durumdan çıkmak için bilgi arayışına girerler ve çözüm bulmaya çalışırlar. Bütün aileler benzer süreçlerden geçerken her bir farklı ailenin bu süreçlerden etkilenmeleri farklı olabilmektedir (Byrne ve Cunningham, 1985).

Özel eğitim gereksinimi olan çocukların hem dünya çapında hem de ülkemizde son yıllarda sıklıkla ele alınmakta ve tartışılmaktadır. Ölçütlerin tanılamayı güvenilir hale getirecek şekilde geliştirilmiş olması, bahsi geçen ailelerin oldukça bilinçli olmaları ve kamu düzenlemelerinde politikaların bu yönde düzenlenmesi bu konunun bir problem olarak çözülmesi gerektiğini de göstermektedir. Sadece özel eğitim gereksinimi olan çocuklar değil bu çocukların anne ve babalarının da çocukların içinden geçtikleri sürecin önemli bir parçası olduğundan değerlendirilmesi ve üzerinde araştırmalar yürütülmesi önem arz etmektedir. Özel gereksinimleri olan ve normal kabul edilenden farklı gelişim gösteren bir çocuğa sahip olmak ebeveynleri bilişsel ve sosyal açıdan belli zorluklarla yüzleştirmektedir. Bu zorluk farklı değişkenlere göre etki bırakmaktadır (Aysan ve Özben, 2007).

Alan yazın incelendiğinde, özel eğitim gereksinimi olan çocukların ebeveynlerinin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları, psikolojik dayanıklılıkları ve sosyal destek algılarının birlikte ele alındığı çalışmalara rastlanılmamıştır. Ayrıca özel eğitim öğrencilerinin ebeveynlerinin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları, psikolojik dayanıklılıkları ve sosyal destek algılarının yordama gücünü ve alt boyutları ile ilişkisini inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

Alan yazındaki bu eksiklikten yola çıkarak bu araştırmada; “özel eğitim gereksinimi olan çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıkları ve sosyal destek algıları, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını yordamakta mıdır?” sorusuna yanıt aranacaktır.

Bu araştırmadan elde edilecek bulguların özel eğitime gereksinimi olan çocukların anne ve babaları ile yapılmış çalışmaları çeşitlendireceği ve özel gereksinimli çocuğu olan anne babaların psikolojik dayanıklılıkları ve sosyal destek algılarına yönelik araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Önemi

Özel eğitimde, tanı, teşhis ve müdahalenin erken konması, çocuğun içindeki kendini geliştirme gizil gücünü ortaya çıkarmada ve ilerletmede karşılayacağı yardım

düşünüldüğünde sistematik ve programlı bir eğitimin oldukça kısa zamanda başlatılmaya çalışılması gerekmektedir. Bu sebeple, çok daha fazla sorumluluk ve görev, özel gereksinimli çocukların ebeveynlerine düşmektedir. Fakat, yetersizliği olan bir çocuğun anne ve babası olmak; mutsuzluk, kaygı gibi birçok psikolojik sorunla birlikte toplumdan kendini soyutlama gibi toplumsal sorunlar ile de karşılaşmalarına neden olmak demektir (Kaner, 2004). Özel gereksinimli çocuğun ebeveyni, çocuklarındaki yetersizliği öğrendiklerinde şok, suçluluk, üzüntü, ne yapacaklarını bilememek ve inkâr gibi birçok duyguyu yaşayarak, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaya ve karşı karşıya kaldıkları bu yeni hâl ile başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Bu anne babalar, normal gelişim gösteren çocukların anne babalarına göre çocuklarının eğitim süreçlerinden onların destekçisi olmak, onların ihtiyaçlarını gidermek, çocuklarının etraflarındaki kişiler tarafından kabul edilmelerini sağlamak oldukça çok zor zamanlar yaşatmakta ve bu zorluklar ebeveynlerin daha fazla stres ve kaygı yaşamalarına sebep olmaktadır. Ebeveynlerin yaşadıkları stres ve kaygı durumlarıyla baş edebilmeleri için sosyal destek algılarının, sosyal destekten memnuniyet düzeylerinin ve stresle başa çıkma yöntemlerinin önemli olduğu söylenmektedir (Aktürk, 2012).

Özel eğitim gereksinimi olan çocuk ebeveynler, özel eğitim ihtiyacı olmayan ebeveynlerden daha çok fedakârlık, sorumluluk ve sabra ihtiyaç duymaktadırlar. Özellikle çocuğun özel eğitim gereksinim türü ve ebeveynlerin sosyal destek düzeyleri zorlukla başa çıkmada önemli bir etkidir. Bu bağlamda, özel eğitim gereksinimi olan çocukların ebeveynleri de destek, rehberlik ve ilgiye gereksinim duymaktadırlar (Cavkaytar, Batu ve Çetin, 2008).

Alanyazın incelendiğinde, aile stresi ve stresle başa çıkma tarzlarının, anne babaların sosyal destek algıları ve sosyal destekten memnuniyet düzeylerinden etkilendiği görülmektedir (Guralnick vd., 2008).

Sosyal destek algısının var olabilmesi için psikolojik dayanıklılık düzeyinin yüksek olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ganellen ve Blaney (1984) sosyal destek ve psikolojik dayanıklı kişilik arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında, psikolojik dayanıklılık ile sosyal

destek arasında anlamlı pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Bunun ışığında, sosyal destek kaynağına daha çok sahip kişilerin psikolojik dayanıklılık düzeyinin de yüksek olacağı saptanmıştır.

Kobasa ve Puccetti stresle başa çıkmayı psikolojik dayanıklılığın sosyal destek ile yordandığını bildirmişlerdir (1983). Bireylerin dayanıklılık düzeyi yüksek olduğunda sosyal destek kaynakları ile baş etme taktikleri kullanırken, dayanıklılık seviyeleri düşük olduğunda sosyal destek eksikliği yaşamakta ve kaçınma ile baş etme taktiği kullanmaktadırlar.

Nicholas ve Leuner (1999) tarafından yaşlı bireylerde psikolojik dayanıklılık, sağlık durumu ve sosyal destek arasındaki ilişki incelendiğinde, yaşlı bireylerin sosyal destek algıları psikolojik dayanıklılıkları arasında pozitif anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bağlamda, sağlık durumlarında yaşlı bireylerin, kişisel bir özellik olarak tanımlanan psikolojik dayanıklılık ile kişilerarası bir nitelik olarak tanımlanan sosyal destek önemli iki etken olarak belirtilmiştir. Weiss (2002) tarafından özel eğitim gereksinimli çocuk anneleri ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin stres düzeylerinde psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek etkileri incelendiğinde, psikolojik dayanıklılık ve sosyal desteğin yüksek bir uyum gösterdiği ve dayanıklılığı yüksek düzeydeki annelerin sosyal destek algıları ile stresin olumsuz etkilerine daha az maruz kaldıklarının sonucuna varmıştır. Sosyal destek psikolojik dayanıklılığı desteklemektedir. Bireyin sosyal desteği ailesi tarafından veya dışarıdan elde etmesiyle stresle karşılaşma durumu ve olası negatif sonuçlarını kontrol altına almasını, bireye yaşadığı problemler karşısında yalnız olmadığının güvenini vererek ileri zamanları daha pozitif algılamasına yardımcı olmaktadır. Bu sayede kişinin psikolojik dayanıklılığı yükselmekte ve negatif hayat koşullarıyla karşılaştığında kendini daha hızlı ve kolay düzenleyebilmektedir. Diğer taraftan kişinin psikolojik dayanıklılığının artıyor olması sosyal destek kaynaklarını aktif hale getirmesine yardımcı olmaktadır (Ganellen ve Blaney, 1984).

Ebeveyn çalışmalarının temelini kendilik algısı oluşturmaktadır (Bornstein vd., 2013; Kırbaş ve Özkan, 2013). Ebeveynin benlik duygusu ebeveynin kendilik değerlendirmelerinden

etkilendiği gibi ebeveyn rolü çocuk yetiştirme tarzlarından yani ebeveyn rolünden de etkilenmekte, bunları şekillendirmekte ve harekete geçirmektedir. Bu sayede kendilik algısı, çocuğun gelişiminde direkt ya da dolambaçlı olarak önemli bir etken olmaktadır (Bornstein vd., 2003). Anne babalığın kritik bir belirtisi olan ebeveyn rolüne dayalı, yeterlilik ve doyum hislerini içeren ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveyn ve çocuk ilişkisini etkisi altına alan bir değişken olarak da kabul edilebilmektedir. Genel inanışın aksine, alanyazında çeşitli rollere sahip kadınların erkeklere nazaran iyi bir fiziksel ve psikolojik sağlığa sahip olduğu bildirilmektedir (Barnett, 2004). Ayrıca, arasında bir denge kurulmuş roller, bireyin mevcut rollerinin etkililiği hakkında bilgi vermektedir. Çocuğun gelişimi üzerinde kadındaki annelik rolü ile diğer rollerini dengeli bir şekilde yaşıyor olması, bir işte çalışıp çalışmamasına göre daha güçlü bir değişken olarak ortaya konmuştur (Lerner ve Galambos, 1985).

Ebeveynler rollerinde kendilerini ne kadar yetkin hissederlerse, bu rollere o kadar çok yatırım yaparlar. Yüksek yatırım yapan ebeveynler, çocuklarına daha olumlu bakar ve daha duyarlıdırlar; ayrıca çocuklarının ihtiyaçlarını diğer yetişkinlerden daha iyi karşılayabileceklerine inanmaktadırlar (Bornstein vd., 2003). Kadınların çoğu toplumda işgücüne katılmış, aynı zamanda aile içinde birden fazla rol oynayarak sağlayıcı rolünü de üstlenmeye başlamıştır. Babalar ise bakıcı olarak daha fazla sorumluluk almaya başlamışlardır (Dökmen, 2016). Dolayısıyla çoklu roller oynamak özellikle anneler için bakım yükünü artırmakta ve bu rollerin dengelenmesinde güçlüklerle neden olmaktadır. Evliliklerinden ve aile içindeki rollerinden mutlu ve tatmin olmayan ebeveynler çocuklarını daha fazla reddediyor olabilir (Chen vd., 2011)

Özel gereksinimli çocuğa sahip bireyler ile ilgili çalışmaların anneler ile daha çok incelendiği dikkat çekmektedir (Atalay, 2013; Kırbaş ve Özkan 2013). Çalışma hayatına daha etkin katılan annelerin ebeveynlik rolleri üzerinde değişim yaratması, özel eğitim gereksinimli çocukların babalarının da çocuklarının psikolojik ve fiziksel sağlıklarının gelişimlerdeki önemli katkıları göz önünde bulundurularak, babalar üzerinde yapılacak

bilimsel çalışmaların özel eğitim gereksinimli çocuklar ve ebeveynlerinin ruh sağlığı alanında önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma, özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğun gereksinim türüne bağlı olarak bakımı ve gelişiminde, anne ve babasının sağlıklı olmasının gerekliliği sebebiyle, araştırma sonucunda bir ilişki saptanması durumunda psikolojik sağamlılıklarını artıracak ve sosyal destek algılarını sosyal beceri eğitimleriyle geliştirilebilecek ve bu sayede anne ve babanın psikolojik sağlıklarını arttırmak önemiyle bir ileri araştırmanın planlanmasına kaynaklık edebilecektir. Bu nedenle psikolojik sağamlılık ve sosyal destek algısının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını yordama gücünün araştırılmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sağlıklı gelişim gösteren bir ocuk ancak ve ancak anne ve babanın ebeveynliğe yönelik olumlu yönde bir tavır sergilemeleri ile yetişebilecektir (Cceloğu, 2000). Genel olarak bu araştırma aslında bu düşünce etrafında kurulmuştur. Özel gereksinimli sağlıklı bir çocuğu yetiştirebilmenin kilidi anne ve babanın ebeveynliğe pozitif bir tutum sergilemeleri olabilmektedir. O halde anne ve babaların ebeveynliğe yönelik pozitif bir tutum sergilemelerine yardımcı olacak etkenleri incelemek öncelikli görülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını yordayıp yordamadığını ve psikolojik dayanıklılık, sosyal destek algısı ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının bazı demografik değişkenlere (cinsiyet, medeni durum, yaş, yaşanılan yer, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çocuğun cinsiyeti, sosyoekonomik düzey ve gereksinim türü) göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu doğrultuda aşağıdaki problem cümleleri incelenecektir:

1. Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık, sosyal destek algısı ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyut puanları, demografik değişkenlere (cinsiyet, medeni durum, yaş, yaşanılan yer, eğitim düzeyi, iş durumu, çocuğun cinsiyeti, sosyoekonomik düzey, çocuğun özel gereksinim türü) göre farklılaşmakta mıdır?
2. Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algıları, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarını anlamlı şekilde yordamakta mıdır?

Alt Problemler

1. Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık puanı, demografik değişkenlere (cinsiyet, medeni durum, yaş, yaşanılan yer, eğitim düzeyi, iş durumu, çocuğun cinsiyeti, sosyoekonomik düzey, çocuğun özel gereksinim türü) göre farklılaşmakta mıdır?
2. Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin sosyal destek algısı puanı, demografik değişkenlere (cinsiyet, medeni durum, yaş, yaşanılan yer, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çocuğun cinsiyeti, sosyoekonomik düzey, çocuğun özel gereksinim türü) göre farklılaşmakta mıdır?
3. Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutları puanı, demografik değişkenlere (cinsiyet, medeni durum, yaş, çocuğun özel gereksinim türü) göre farklılaşmakta mıdır?

Ayrıca sorulara cevap aranırken, bağımlı değişken (ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı) ile bağımsız değişkenlere (psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı) ait tüm alt boyutlarda yordama gücüne bakılacaktır.

Sınırlılıklar

Çalışma, Türkiye’de 0-18 yaş arasında özel eğitim gereksinimli çocuğu olan çevrimiçi yollarla ulaşılabilen anne ve babalar ile sınırlandırılmıştır.

Veriler, COVID-19 pandemisi koşullarına denk gelen zaman diliminde toplandığı için katılımcılarla yüz yüze anket formunu ulaştırabilmek mümkün olmayacağı için çevrim içi ortamda toplanmıştır. Bu da örneklemin sınırlılıklarından biri olabilmektedir. Çünkü katılımcılar forma telefon, e-mail veya sosyal medya hesap bilgilerinden en az biri ile ulaşmış olabileceğinden evreni temsil kabiliyetinde düşüş meydana gelebileceği düşünülmektedir. Çevrim içi anket formlarında seçme yanlılığı ve tepki oranı tehlikesi bulunabilmektedir. Bu yöntem teknoloji temelli olduğundan katılımcılar hızlı yanıt vermek isterken hatalı işaretlemeler yapmış olabilir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012). Katılımcıların cinsiyet dağılımında dengesizlik olduğu için (%67,8 kadın, %32,2 erkek) bu da sınırlılık olarak ifade edilmektedir.

Katılımcılara sosyoekonomik düzeyleri alt, orta ve üst kategorilerle sorulmuştur. Burada katılımcıların orta seviyede oldukları yönünde cevap verme eğilimleri gerçekleşebileceği için araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilmektedir. Birçok birbirinden farklı özel gereksinim türü olan çocukların ebeveynleriyle yani heterojen bir grupla çalışılmıştır. Heterojen grupla çalışıyor olmak da bu araştırmanın bir sınırlılığı olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın bulguları var olan sınırlılıklar çerçevesi içerisinde değerlendirilmelidir.

Psikolojik dayanıklılık, sosyal destek algısı ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı değişkenleri kullanılarak oluşturulan anket ve ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlikleri ile sınırlıdır. Özellikle ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği (ERKA) iki üçlü dört ifadeden birinin seçildiği maddeleri kullanmaktadır. Bu şekilde veri toplama sistemine katılımcıların daha önce karşılaşmadığı ve likert veya derecelendirme ölçeklerini cevaplamaya alışık oldukları; bu şekilde kafa karışıklığına neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Sayıtlar

Araştırmaya katılan ebeveynlerin kullanılan ölçme araçlarına kendilerini en doğru ifade eden samimi ve açık yanıtlar verdiği kabul edilmektedir.

Tanımlar

Özel Gereksinimli Çocuk

Biriciklik özellikleri ve akademik yeterlilikleri bakımından çeşitli nedenlerle meydana gelebilen akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2013).

Özel Eğitim

Süreci özel olarak dizayn edilen eğitim ortamlarında özel eğitim uzmanları tarafından geliştirilmiş tasarımların özel gereksinimleri olan öğrencilerin gelişme alanlarının herhangi birinde yardım alması ve eğitim gereksinimlerinin yerine getirilmesi hedefiyle uygulanan süreçtir (Özbey, 2009).

Özel Eğitimde Temel Kavramlar

Özel eğitimle ve özel eğitim gereksinimli çocuklarla ilgili mevcut durumu tanımlarken aradaki farkları daha net bir şekilde ortaya koyan ve doğru kullanım gerektiren kavramlar bulunmaktadır. Bunlar; zedelenme, normalleştirme, yetersizlik, engellilik ve risk taşımadır. Bu kavramlara dair açıklamalar aşağıdaki gibidir:

Zedelenme

Kişinin psikolojik, bedensel ve vücut yapısıyla ilgili özelliklerinin birinde ya da birden çoğunda belli bir dönem için meydana gelen ya da tüm hayatı boyunca sürmesine sebep olan bir kayıp veya işlev yetersizliği olarak tanımlanmaktadır (Öztaş, 2014).

Normalleştirme

Kişide mevcut olan yetersizliğin herhangi bir engellilik durumuna evrilmemesi için ihtimal dahilindeki tüm kaynaklarla güncellemeler yapılması anlamına gelmektedir (Öztaş, 2014).

Yetersizlik

Bireyin istediği şeyi gerçekleştirebilmesi için yeterli olamaması hâli ve hareket kabiliyeti olarak kısıtlanan bir imkana sahip olma hâli olarak açıklanmaktadır. Bedensel, psikolojik veya vücut yapısıyla ilgili gözlenen işlev yitimi veya olması beklenenden sapma hâlidir. Genel ifadede organ yetersizliğindeki bozuklukları içerebilmektedir (Öztaş, 2014).

Engellilik

Kişinin yaş, cinsiyet, sosyokültürel durumlarına göre normal olarak görülen hayat düzenini ve bununla ilişkili göstermesi beklenen rolleri yetersizlik nedeniyle istendik seviyede yerine getirememesi durumudur. Kişinin gerçekleştirmesi normal olan ve beklenen bir işlevin yapamaması veya bunlardan eksik hâlde kalmasıdır (Öztaş, 2014).

Risk Taşıma

Herhangi bir bozukluk tespit edilmeyen bir kişide bozukluk görülme ihtimalini ifade eder başka bir deyişle bu duruma yatkın oluşu normale göre daha fazla olan bireyleri belirtmektedir (Yalçın, 2011).

Özel Eğitim Gereksinim Türleri

Özel gereksinim türleri araştırmayı sınırlandırmak adına aşağıda açıklamaları yapılan türlerle incelenmiştir:

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) iki ana ölçüt ile açıklanan nörogelişimsel bir bozukluktur.

Dikkatsizlik:

Altı ay süre ile kişilerin gelişimsel seviyeye uygun olmayan akademik, mesleki ve sosyal alanlarda kısıtlayıcı olacak şekilde zorluk yaşanmasına sebep olan dikkatsizlik olarak tanımlanmaktadır. Yönergeleri takip edememe, dış uyaranlara fazla hassasiyet, istendik eylemi sürdürmede dikkatin dağılması, nesneleri kaybetme, plansızlık, düzen kurmada güçlük ve unutkanlık tanı kriterleri içinde yer almaktadır.

Aşırı hareketlilik/dürtüsellik:

Altı ay boyunca süregelen kişilerin gündelik yaşamlarını etkileyecek ölçüde aşırı hareketli davranması olarak tanımlanmaktadır. Oturulması gereken yerde sürekli ayağa kalkma, kıpırdanma, karşıdaki kişinin sözü bitmeden hemen konuşmaya başlama, uygun olmayan ortamlarda sergilenen koşma, oynama, zıplama gibi aşırı hareketlilik ve aşırı konuşma kriterleri sergilendiğinde DEHB teşhisi konulabilmektedir (American Psychiatric Association, 2013).

Dil ve Konuşma Bozukluğu

Çocuklar, dil ve konuşma güçlüğüne sahip olduğunda; kendini ifade ederken ve konuşulanları algılarken zorluk yaşar. Yaşıtlarından farklı olarak, özel bir destek eğitim programından yararlanmaları dil ve konuşma bozukluğuna sahip çocuklar için önem arz etmektedir. (Toğram ve Maviş, 2009). Nörolojik, fizyolojik ve çevresel etmenler olarak üç boyutta konuşma bozukluğunun temel nedenleri ele alınmaktadır. Konuşma bozukluğunun nedenleri arasında zihinsel yetersizlik, serebral palsy, işitme yetersizliği, otizm spektrum bozukluğu, erken doğum ve genetik faktörler sayılabilir. Dil bozukluğuna sahip çocuklar, başkalarının söylediklerini algılama veya kendine ait duygu ve fikirlerini ifade etmede zorluk yaşar. Akranlarıyla ilişkileri çocukların kendilerini sözel olarak ifade edememesi ve iletişimde güçlük yaşaması ile kısıtlı olabilmektedir. Bu durum da çocuklarda özgüven eksikliğine sebep olabilmektedir (Üzümcü, 2018).

Down Sendromu

Down sendromu zihinsel, fiziksel ve fonksiyonel normallik dışı durumlara sahip ve normalde mevcut olan 21 kromozomdan fazla bir kromozom daha olmasından kaynaklı meydana gelen bir durumdur. 21 kromozoma eklenen fazla kromozomun normallik dışı ayırt edici bazı yüz şekli, burun köprüsündeki düzlük, iç epikantik kıvrımları olan yukarı doğru eğilim gösteren palpebral fissürler, orta yüz hipoplazisi ve dilin dışarı çıkması eğilimi ilgili durumlara sebep olmaktadır (Epstein, 1989). Down Sendromu zihinsel bir engel olarak da bilinmektedir. Normal bir insan vücudunda 46 kromozom bulunuyorken +1 kromozom, toplamda 47 kromozom olması down sendromunu belirtmektedir (Çengelci, 2009). Kognitif (bilişsel) bozukluk, düşünme ve öğrenme ile ilgili bozukluklar, Down sendromlu bireylerde oldukça fazla görülmekte ve genellikle hafiften orta dereceye kadar derecelendirilebilen bir seviyede kendini göstermektedir. Down sendromu nadiren görülse de ciddi kognitif bozulma ile ilişkili olabilmektedir (Bull, 2011).

Bedensel/Ortopedik Yetersizlik

Bedensel yetersizlik, annenin hamilelik dönemi, doğum anı veya doğum sonrasında belirli bir neden ile oluşan tüm iyi etme tedavi ve yöntemlerine karşın kas, kemik ve eklem sistemi işlevlerini yerine getirmekte yetersiz kalması sonucunda kişinin hareketlerinin kısıltı durumunda olmasıdır (Kaymaz, 2015). Engel türü ve yetersizlik derecesi bedensel (ortopedik) yetersizliğe sahip her bir çocukta farklı şekilde kendini gösterebilir. Bu bireyler günlük yaşam becerileri, fiziksel ve sosyal çevrelerine uyum sağlama ve ihtiyaçlarını istekleriyle paralel bir şekilde karşılama konusunda kısıtlamalar yaşarlar (Kobal, 2005). Bu araştırmada serebral palsi ayrı bir değişken olarak ele alınsa da Uysal'ın (2003) çalışmasında özel eğitime başvuran öğrencilerin %50'sinden fazlasının serebral palsi hastası olduğu ve bu öğrencilerin bedensel bir özel gereksinime sahip oldukları sebebiyle başvurdukları bilinmektedir. Merkezi sinir sistemi kaynaklı bedensel özel gereksinim/yetersizlik gerektiren mevcut durumların yaygınlığı da bu çalışma ile gün yüzüne çıkmıştır. Kalça çıkıklığı, doğum öncesi, sırası ve sonrasında meydana gelen uzuv eksiklikleri ve kas iskelet sorunlar da bu gibi durumlar içinde sayılmaktadır. Bunlara ek olarak astım, epilepsi, kanser, diyabet gibi günlük hayatı ve işlevlerini etkileyen hastalık türleri de bedensel özel gereksinim gerektirmektedir. Süreğen (kronik) rahatsızlıklar da rehabilitasyon ve tıbbi tedavilere rağmen devamlı bir rahatsızlık yaşatması sebebiyle de gözetim, bakım ve denetim gerektirmektedir. Kişi süreğen hastalıklara yaşamı boyunca maruz kalacağından akademik hayatı, günlük yaşam becerileri ve sosyal çevreye uyum gibi alanlarda zorluk yaşayabilmektedir (Bolat, 2018).

Görme Yetersizliği

Görme yetersizliği, görmeye bağlı yeteneğin büsbütün veya kısmi olarak kaybolmasının baş göstermesi durumudur. Görme duyusundaki yetersizlik, bireyin bütün yaşam alanlarını etkisi altına almaktadır. Birey, gündelik öz yaşam becerilerini sürdürme konusunda ve pek

çok işlev ve ihtiyaçları görmesi konusunda özel eğitim desteğine gerek duymaktadır. Görme yetersizliğine sahip çocuklar etraflarında yaşanan olay ve durumları ve çeşitli nesneleri anlama ve algılamakta güçlük yaşarlar ve buna ek olarak sosyo-ekonomik düzeyleri, görmeye bağlı kaybın gerçekleştiği yaşı, fonksiyonel olarak görmeleri, başka yetersizliklerin var oluşu ve bilişsel yeterliklerine göre başkalık gösterebilmektedir (Kızılaslan ve Sözbilir, 2018). Görme engeli olan kişiler özel eğitim desteğine ihtiyaç duymaktadır ve bu eğitim içeriğinde dokunsal ve işitme ağırlıklı materyaller bulunmakta, bu materyaller ile eğitim programı düzenlenmektedir (Çağlar, 2012).

İşitme Yetersizliği

İşitme işlevini belirli seviyede yerine getirip getirmeme ya da duyma işlevini bütünüyle ya da kısmi olarak yitirmiş bireyler, belirtilen ses ve etraftaki konuşmaların algılanmasında güçlük yaşamaktadır. Duyma kaybına maruz kalan çocuklar, kişisel, sosyal ve akademik hayatları özelinde etrafları ile iletişim, öğrenme ve dil kullanımında oldukça güçlük yaşarlar. Özel eğitim veya destek eğitim hizmetlerine işitme yetersizliğinden dolayı da ihtiyaç duyulmaktadır (Ataman, 2003). Mevcut ve geçmiş araştırmalar herhangi bir sebeple gerçekleşmiş işitme işlevinde güçlük yaşayan bireylerin hareketler kabiliyetinde denge ve koordinasyon bozukluğu, korku, yürümelerinde dengesizlik, hareket etmeleri gerektiğinde panik olma ve anksiyete gibi etkenlerin arttığını belirtmektedir. Duyma kaybı yaşayan kişilerde bu gibi sorunların sıklıkla yaşandığı tespit edilmiştir. Bir başka deyişle işitme güçlüğü yaşayan kişiler sadece sosyal hayat, iletişim ve öğrenme gibi konularda değil aynı zamanda hareket kabiliyeti konusunda da bazı zorluklar yaşayabilmektedir. Bu güçlüklerle ek olarak işitme özel gereksinimine sahip bebek ve çocuklarda emekleme, desteksiz oturma ve yürüme gibi motor becerilerinde de akranlarına oranlar eş zamanlı gelişirken ileri derece işitme kaybında koordinasyon ve denge konusunda güçlük yaşamaktadır. (Kocabıyık, 2015; Topuz, 1997).

Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizm Spektrum Bozukluğu tanı ölçütleri DSM-V’de iletişim ve sosyal etkileşim ile genel gelişim seyrinde beklenenin altında olmak olarak tanımlanmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu (OSB) iletişim ve tutumları etkisi altına alan gelişimsel bir yetersizliktir. Her yaşta teşhis edilebilen otizm, “gelişimsel bozukluk” olarak belirtilir. Semptomlar genel olarak çocuklarda iki yaşına kadar kendini gösterir. DSM-V’e göre, otizm spektrum bozukluğu tanısına sahip olan çocuklarda; başka bireylerle iletişim zorluğu, kısıtlanmış ilgi odakları ve tekrarlayan hareketler, bireyin okulda, iş yerinde ve başka sürdürdüğu alanlarında istendik şekilde işlev gösterme yetisini yetersiz hale getiren belirtiler görölmektedir. Otizm, DSM-V’ten önce APA’ya ve WHO’ya göre beş alt başlıkta incelenmekteydi; Otistik Bozukluk, Atipik Bozukluk, Dezentegratif Bozukluk, Asperger Sendromu ve Rett Sendromu (Kıcaali-İftar, 2003). Otizm bir “spektrum” bozukluk olarak bilinmektedir çünkü insanların tecrübe ettikleri semptomların şiddet ve türünde kapsamlı bir çeşitlilik vardır. Otizm bütün ekonomik, kültür ve ırk gruplarında görölmektedir. Otizm hayat boyu görölen bir bozukluk olmasına karşın sağaltmalar ve süreçler kişinin belirtilerini ve işlevlerini geliştirebilmektedir. Otizm Spektrum Bozukluğu olan insanlar her davranışı göstermemekle birlikte çoğu birkaçını gösterecektir. (American Psychiatric Association, 2013).

Özgöl Öğrenme Güçlüğu

Özgöl öğrenme güçlüğu; zekâ seviyesi normal veya normalin üstünde olan kişilerin algılama, okuma-yazma, düşünme, dinleme, sayısal becerilerin kullanılması, sözel veya yazılı olarak ifade edebilmede yaşlıtlarına göre daha düşük bir gelişim göstermesi durumudur. Özgöl öğrenme güçlüğuüne sebep olarak kalıtsal bozukluklar, doğum öncesi veya sonrasında annenin geçirmiş olabileceği rahatsızlıklar veya doğum sırası beklenmedik

durumların olması görülmektedir (Özen, 2011). Özgül öğrenme güçlüğü Özmen'in (2010) çalışmasında tanımladığı şekilde tespit edilmesi zor veya imkânsız gibi görünen psikolojik veya nörolojik durumlar sebebiyle dil gelişiminde, motor gelişiminde, öğrenmede ve eğitim alanlarındaki gösterilen performansta yetersizlik ve gelişimde bir bozukluk olarak ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle bir gerileme olması beklenmeksizin tüm bu konularda zorluk yaşama durumudur. Özgül öğrenme güçlüğü özel eğitim gereksinim türleri arasında en masumu gibi görünebilmektedir. Fakat potansiyel ilerleme ve yaş grubu akademik hayatın önemli dönemlerine denk geldiği için özel eğitim ve destek programlarını önemli bir etken haline getirmektedir. Çünkü çocukların maruz kaldığı öğrenme güçlükleri özellikle ilkökul döneminde göz önüne gelir. Öncelikli ve sıklıkla karşılaşılan öğrenme güçlükleri aritmetik ve sayısal alanlar, dinleme alanı, konuşma alanı, okuma alanı ve yazma alanında yaşanır. Özgül öğrenme güçlüğü yaşayan çocuklar; yaşlıları ve sosyal çevresiyle iletişim kurmakta güçlük, geç konuşma, ifade edilenleri veya dinlediklerini geç kavrayabilme gibi alanlarda problemler yaşamaktadır (Özkardeş, 2013).

Zihinsel Yetersizlik

Zihinsel yetersizlik özel eğitim gereksinim türü, çevredeki uyarınları idrak edememe, idrak edilenleri çözümleyememe, bağımsız olarak sosyal çevreye uyum sağlayamama, düşünememe, dil gelişimi ve duygusal deneyimlerinde sağlıklı bir bağlantı kuramama şeklinde tanımlanmaktadır (Kosif, 2018). Çocukların zihinsel yetersizliğe sahip olduğu bilgisi anne karnındaki dönemde veya doğum sonrasında fark edilir. Eripek'e (2013) göre Zihinsel yetersizliğe sahip olan çocuklar genel olarak temel öz ihtiyaçlarını kendi başlarına göremez ve bakım verenlerinde özerk olarak hareket edemezler. Zihinsel sınırlamalardan kaynaklı öğrenmede güçlük yaşamaktadırlar. Bu sebeple sosyal, duygusal ve dil gelişim seyirleri bu çocuklarda hafif, orta, ağır ve çok ağır düzeyde etkilenmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012). Zihinsel yetersizliğe sahip kişiler, psikolojik derecelendirme ile

değerlendirilmektedir. Hafif düzey, orta düzey, ağır düzey ve çok ağır düzey olmak üzere zihinsel yetersizliği dört şekilde derecelendirmek mümkündür (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012).

Hafif Düzey Zihinsel Yetersizlik

Çocukların IQ (zekâ katsayısı) katsayıları 50 ile 70 arasındadır. Genel itibariyle bu çocukların ince-kaba motor ve duyu işlevlerinde herhangi bir problem yaşamadıkları bilinmektedir. Bu çocuklar eğitilebilir olan zihinsel yetersizlik grubundadır. Dil gelişimini akranlarına oranla daha geç bir süreyle seyrederek Kendilerini ifade etmekte, duygu ve fikirlerini aleni bir biçimde aktarmakta güçlük yaşarlar ve genel olarak sosyal ilişkilerinde çevresindekilere bağımlı olma davranışı sergilerler. Hafif düzey zekâ geriliği olan çocuklarda akademik bilgilerin yavaş ve zor bir biçimde öğrendiği ifade edilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012).

Orta Düzey Zihinsel Yetersizlik

Çocukların IQ (zekâ katsayısı) katsayıları 35-50 arasında seyretmektedir. Zekâ geriliğinin yanında fiziksel kısıtlanmalar da görülebilmektedir. Anne ve babaya normal gelişim gösteren çocuklara göre daha az bağımlı olmakla birlikte genelde temel yaşam becerilerinde zorlanırlar. Bu grup çocukların kavrama, algılama, idrak etme, genelleme yapabilme ve kavramlar arası bağlantı kurabilme yetisi yetersizdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012).

Ağır Düzey Zihinsel Yetersizlik

Çocuklar bu grup içerisinde ağır düzey tekzekâ yetersizliği kategorisinde ve IQ katsayıları 20-35 arasındadır. Kişisel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersizlik yaşayan ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip çocuklar, anne ve babasına tam bağımlı bir şekilde yaşamak

durumunda kalırlar. Sosyal çevre uyumu ve günlük öz yaşam becerilerinde çevresindekilerin desteğine, kontrol ve/veya gözetimine ihtiyaçları doğmaktadır. Zihinsel yetersizlikle birlikte motor becerileri, iletişim ve dil becerileri düşüktür (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012).

Çok Ağır Düzey Zihinsel Yetersizlik

Çok ağır düzey zihinsel yetersizliği olan çocukların zekâ bölümü IQ katsayıları 20'nin altında seyretmektedir. Bu çocukların doğum anından oluşan sağlık sorunları mevcuttur. Eylem kabiliyetleri sınırlıdır ve yaşamları boyunca bakım verenlerinin desteğine gereksinim duymaktadırlar (Baykoç, 2012).

Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynler

Kendisinden beklenen kimi eğitim, öz bakım, duygusal, sosyal gibi özellikleri yerine getirmekte zorluk veya yetersizlik yaşayan çocuğa sahip anne babadır (Cavkaytar, Batu ve Beklan, 2007).

Psikolojik Dayanıklılık

Stres dolu yaşam olayları ile karşılaşma anında direnme kaynağı vazifesi gören bir kişilik özelliğidir (Kobasa, 1979).

Sosyal Destek Algısı

Genel bir ifadeyle bireylerin yaşamlarının farklı rol alanlarında geliştirdikleri, ihtiyaç anında başvurabildikleri kişilerin bulunduğu, kendilerine özen gösterildiği, değer içinde bulundukları ilişkilerde tatmin oldukları kanısına varmalarına yardımcı olan algıdır (Baştürk, 2002).

Kendilik Algısı

Kişinin, geri bildirimleri çevresindeki diğer kişilerden alması sonucunda kendisine atfedilen ve onaylanan özellikler ile birlikte deneyimlerini yaşaması ve çevresini kendi çerçevesinden değerlendirmesi neticesinde biçimlenen kişinin öz durumuna ilişkin bakış açısıdır (Şahin Hisli vd., 2009).

Ebeveynlik Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Ebeveynliğe dair tavır ve davranışları oluşturan, kişinin anne babalık rolleri için gereken mesuliyetleri ne seviyede gerçekleştirebildiği ile ilgili öz değerlendirme yapması olarak betimlenmektedir (Güler ve Yetim, 2008).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Özel eğitim gereksinimi, psikolojik dayanıklılık, sosyal destek algısı ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı kavramlarına ilişkin açıklamalar, kuramsal çerçeve ve kavramlarla ilgili yapılmış araştırmalar sunulmuştur.

Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk

Özel gereksinimi sebebiyle özel eğitim ve destek programlarına ihtiyaç duyan çocukları kapsamaktadır. Önceki bölümlerde açıklamalar yapılmış olan özel gereksinim türlerinin herhangi birine sahip olması çocuğun özel eğitim desteği alması için yeterli olmaktadır. Çocuğun doğum anı ile ağır yetersizlikler hemen fark edilirken gelişimsel yetersizlik veya hafif düzeyde seyir gösteren yetersizlikler daha sonra fark edilmektedir. Çocuğun doğum anı veya sonrasında fark edilen yetersizliklerin sonrasında çocuklar özel gereksinim türüne göre desteklenmektedir. Özel eğitim gereksinimli çocukların duygusal, bilişsel ve sosyal niteliklerinde pek çok farklı sebeple ortaya çıkan sapma, zedelenme ve yetersizlikten kaynaklanan yetersizlik durumu sebebiyle genel eğitim hizmetlerinden normal gelişim seyrinde olan çocuklar kadar yarar sağlayamadıkları aşikardır (Şahbaz ve Aydemir, 2018). Özel eğitim gereksinimli çocukların eğitimini odağa alarak tasarlanmış eğitim programlarında, özel olarak eğitilmiş uzmanlar, çocukların özel gereksinim türünün özellik

ve kısıtlamalarına uygun bir eğitim atmosferinde yapılan etkinlikler düzenlenmektedir (Pinar, 2006). Özel eğitim desteği konusunda kritik dönemler mevcuttur. Çünkü 3 yaşlarında konuşma yetisi ile ilgili herhangi bir sorun yaşamayan bir çocuğun konuşma özel destek eğitimine olumlu ve hızlı bir dönüt verdiği görülmekteyken 5 yaşından büyük çocukların gelişiminin görece yavaş bir seyirde olduğu görülmektedir. Hareket kabiliyeti ve kaslarla ilgili yetilerin de erken dönemde doğru müdahale özel destek programı ile daha hızlı kazanıldığı bilinmektedir (Odabaşı, 2018).

Örneğin; hafif düzey zihinsel yetersizliğe sahip çocuklara okul öncesi veya okul dönemlerinde karşılaşılan akademik yetersizliklerinin büyük bir yüzdesinin okul dönemlerinde ortaya çıktığı bilinmektedir. Doğru ve uygun zamanda alınan gereken önlemler yardımıyla çocukta meydana gelen yetersizliklerin büyük bir bölümünün azaltılması veya giderilebilmesi mümkün olacaktır. Belli başlı yetilerin kazanılmasının yaş ile doğrudan alakalı olabileceği düşünülmektedir. Erken tanı, özel gereksinimli çocukların tedavisinin ve akademik başarısının yüksek ve hızlı olabilmesi için oldukça önemlidir. Bu sebeple çocukta meydana gelen yetersizliğin erken bir dönemde fark edilmesi ile çocuğun vakit kaybetmeden özel eğitim, destek hizmetler ve sağaltımlardan yarar sağlaması gerekmektedir (Özsoy ve Eripek, 1997).

Özel Eğitim Gereksinimli Çocuk Ebeveyni

Özel eğitim gereksinimi olan çocuğa sahip olan anne babalar, başka anne babalara göre özel ihtiyaçları olan çocuğun büyütülmesi hususunda oldukça fazla sorumluluğa sahiptir. Bu çocukların ebeveynleri stres ve kaygıyı daha fazla yaşamaktadırlar (Uğuz vd., 2004).

Ebeveynler doğum sonrasında meydana gelecek olan çocuğunun sağlıklı gelişim gösteren bir birey olmasına dair beklentiye sahiptir. Sahip olunan beklenti anne ve babayı ve çocuğunu aslında nasıl yorumladığı konusunda değişmektedir. Ebeveynin öncelikli sorumluluğu fiziksel, bilişsel ve psikolojik anlamda sağlıklı gelişimi olan çocuğu yetiştirmek

üzerinedir (Şendil ve Balkan, 2005). Çocuğun özel gereksinim türü ve dereceği ebeveynin çocuğunu kabullenme sürecinde önemlidir. Ağır düzey zekâ yetersizliği olan bir çocuğun ebeveyni tarafından kabullenilmesi süreci zaman alabilirken hafif ve kolay eğitilebilir bir düzeyde özel gereksinimi olan çocuğun kabullenilme süreci daha kısa zaman almaktadır. Ebeveynler özel eğitim gereksinimli çocuklarının gereksinim alanları, büyüme koşulları ve gelişimi ile ilgili bilgi sahibi olmak adına yarım arayışına geçtiklerinde çocuklarının durumlarını kabul etmelerinin ilk adımını atmış olurlar (Gordon, 2009).

Psikolojik Dayanıklılık

Kobasa'ya (1979) göre psikolojik dayanıklılık, bağlılık, kontrol ve meydan okumanın bileşimidir. Bu üç bileşenin, bir ortamın zorluklarının üstesinden gelme ve stresli yaşam olaylarını kişisel gelişim ve fayda için fırsatlara dönüştürme yeteneği ile ilgili olduğuna inanıyordu. Dayanıklılığın bu üç boyutunun eksikliği 'tükenmişliği' tanımlar. Kobasa (1979) psikolojik dayanıklılık kavramsallaştırmasını varoluşçuluktan türetmiştir. Varoluşçu felsefeye göre, insan yaşamının nihai amacı, 'sürekli olasılık arayışı içinde karar verme ve eylem yoluyla kişisel anlamın yaratılması'dır. Böyle bir yaklaşım, yüksek düzeyde yaşam stresiyle uğraştıktan sonra sağlıklı kalan ve onları hasta olanlardan ayıran bir tutum, inanç ve davranışsal eğilimler dizisi sergileyen bireyleri tanımlar. Kobasa, yüksek düzeyde stres yaşayan kişilerin kendilerini stres altındayken hastalanan kişilerden ayıran bir kişilik yapısında oldukları önermesini savunmaktadır.

Psikolojik dayanıklılık herhangi bir stresli yaşam olayı ile karşı karşıya kalındığında bir direnç kaynağı olarak görev yapan kişilik özelliğidir. Kobasa'ya (1979) göre direnç gösterilen strese bireylerin hayatları karşısında bazı özgün olan tutumları vardır: “değişime açık olmak, yapılan işin ne olduğuna bakılmaksızın işe odaklanmak ve olayların gözetimini kontrol altında tuttuğuna olan inanç”dır. Kobasa (1981) tarafından önerilen dayanıklı kişilik stili, yalnızca hayatı sürdürmeyi değil, aynı şekilde hayatın gelişme şekliyle zenginleştirilmesini hedef alan biliş, duygu ve eylemin bir karışımını içeren dönüşümsel

başa çıkmayı teşvik eder. Bağlılık, pasif bir şekilde dahil olmaktan ziyade hayatın olaylarına dahil olma yoluyla ifade edilen bir amaç ve anlam duygusudur. Kontrol, zorluklarla karşı karşıya kaldığında çaresiz hissetmek yerine, hayatın olaylarını etkileyecek şekilde inanma ve hareket etme eğilimidir. Zorluk, istikrar yerine değişimin normal olduğu ve değişimin güvenliğe yönelik bir tehditten ziyade olgunluğu artırmak için bir teşvik olduğu inancıdır. Bağlılık, kontrol ve meydan okumanın, (a) durumun algısını düzenleyerek stresin etkilerini hafifleten ve (b) hem bilişsel değerlendirmeyi hem de baş etmeyi etkisi altına alan stresli yaşam olaylarının negatif etkilemesini azaltan bir takımyıldız oluşturduğu varsayılmıştır. Katılımsız (bağlı olmaktan ziyade), güçsüz (kontrolde olmaktan ziyade) ve tehdit altında (meydan okumaktan ziyade) hissetmek, yabancılaşmayı deneyimlemektir. Bağlılık, kontrol ve meydan okuma ve dayanıklılıktan oluşan bir kişilik bileşimi, sağlık bakımıyla doğrudan ilgilidir, çünkü aşağıdakilerin belirlenmesine yardımcı olabilir: (a) stresli yaşam olaylarıyla karşılaştığında kimlerin hastalığa daha yatkın olabileceği ve (b) kim olabilir? Strese bağlı hastalığa yenik düşmemek için stres azaltma müdahalesine ihtiyaç duyuyor musunuz?

Kobasa, kendini toparlama gücüne sahip bireylerin alt kişilik özelliği olarak tanımlanan psikolojik dayanıklılığı, varoluşçu yaklaşımda içeriklenen temel kavramlara atfederek açıklamıştır. Kobasa'nın yorumladığı varoluşçu yaklaşıma göre her şeyden önce insan vardır. İnsandan önce herhangi bir düşünce ve kuram gelemmez (1982). İnsanın varoluşu ve gerçek oluşu insanın haricinde gelişmiş olan plan veya kurama göre geliştirilemez. İnsanın ancak ve ancak gerçeklerine göre şekillenebilir. Birey, durağan bir varlık olmamakla birlikte kendi sorumluluğunu kendi üstüne alma yeteneğine sahiptir. İnsan varlığı sürekli olarak gelişmektedir. Bireyi kimliğini kendi belirler ve kurar, gizilgüçlerini kendi çabasıyla geliştirir. Bütün bu süreç bireyin istediği zamanda ve uygun bulunduğu şartlarda meydana gelmektedir. İnsan kendi benliğini ve mayasını seçimleri ile belirler yani varoluşunu şekillendirir (May, 1969). İnsanın varoluşu; davranışlarına, hayati işlevlerine yaşamına ve tercihlerine göre bir anlam kazanmaktadır. İnsanların özgür olma fikri ancak seçimleri ve davranışlarının sorumluluğunu almasıyla sağlanabilir. Bu bağlamda, yaşam seyri bireyin

aldığı kararlarla ilerler ve yaşamın kendisi bu kararlar sebebiyle anlam kazanır. Bu bakış açısı bireyin davranışlarının sorumluluğunu alarak özgürce seçim yapabildiğini kabul eder. Bu kabul eşliğinde de birey yaşamını anlamlı bir hale getirebilmek için sorumluluğu davranışları ile almalıdır (Skau, 1994). Kobasa'nın varoluşçu kişilik teorisi ile temellenen yaşamda stresli durumlar ile karşılaşıldığında bu durumlara direnç gösteren bir kaynak olarak işlevi olan kişilik özelliği psikolojik dayanıklılık; kendini adama, kontrol ve meydan okuma alt boyutlarından meydana gelmektedir (Florian vd., 1995; Holt vd., 1987).

Psikolojik dayanıklılık kavramı (Masten ve Reed, 2002), bireyin çevresinde oluşabilecek hayati tehlikelere karşı büyüme, gelişme, zorlukları yenebilme ve neticesinde de iyi sonuçlar elde edebilmeyi sağlayan motivasyon, cesaret ve başa çıkma stratejilerini aktif olarak kullanmayı içermektedir. Pozitif adaptasyon örüntüleri ile birlikte karakterize edilen bir fenomen olan dayanıklılık kavramı, genellikle önemli zor durum veya risk ile el ele eder. Gelişimsel açıdan ise dayanıklılık kavramı, gelişmeye yönelik ciddi tehditler olmasına karşın görevlerini yerine getirmeye yardımcı olmaktadır.

Psikolojik dayanıklılık kavramı literatürde farklı çevirilerle kullanıldığı için hem kavramsal hem de içerik olarak tartışılmaktadır. Birbirine benzer olan hardiness ve resilience kelimelerinin Türkçe'ye psikolojik dayanıklılık olarak çevrildiğine sıkça rastlanmaktadır (Işık, 2016). Bu araştırmada psychological hardiness olarak literatüre geçmiş olan kavram psikolojik dayanıklılık kavramına çevrilerek kullanılmaktadır.

Öğülmüş (2001) resilience kavramını yılmazlık olarak çevirmiş ve Türk literatüründe bu şekilde kullanmıştır. İnsanların genellikle stresli olaylar karşısında kendilerini tehdit altında hissetmedikleri, aksine çabuk toparlandıkları ve hatta her seferinde güçlenerek rahatsızlıklardan ve olumsuz çevre koşullarından kurtuldukları söylenmektedir (Henderson ve Milstein, 1996). Resilient kavramı ingilizce literatürde hızlı iyileşen, zorlukların üstesinden gelebilen ve çabuk toparlanan özelliklere sahip bir kişilik özelliği olarak kullanılırken resilience kavramı ise hızlı iyi olma ve güçlükleri yenme gücü olarak

kullanılmaktadır. Öğülmüş (2001) ise resilience kavramını Türkçe literatürde yılmazlık olarak kullandığını belirtmiştir.

Işık (2016) ise resilience kavramını Türkçede kendini toparlama gücü olarak kullanılmasının daha iyi ifade edileceği yönünde görüşünü belirtmiştir. 2004-2014 yılları arasında Türkiye’de yürütölmüş araştırmalar ve tezlerde resilience kavramının kullanımını inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmada, resilience kavramının yılmazlık (undaunted, dauntless), psikolojik sağlamlık (toughness) ve kendini toparlama gücü (resilience) olarak kullanıldığını ortaya çıkarmıştır. Sağlamlık kavramı ise Türkçe kullanımında kolayca bozulmayan, zarar görmeyen ve yıkılmamış anlamlarında kendini göstermektedir (Akalin, 2005). Psikolojik dayanıklılığın aslında kendini toparlama gücü’nün (resilience) içsel koruyucu faktörlerinden biri olduğı ifade edilirken çatı kavram olarak resilience kabul edilmiştir (Bartone ve Hystad, 2010; Bonanno, 2004; Farbet vd., 2000; Maddi, 2005;)

Bu bağlamda Türkçe literatürde hardiness ve resilience kavramlarının karşılığı olarak görüş farklılıkları bulunmakla birlikte Işık ve Öğülmüş’ün görüşlerinden yola çıkarak psikolojik dayanıklılık kavramı bu araştırmada İngilizce literatürde yer alan psychological hardiness kavramı yerine kullanılmıştır.

Psikolojik Dayanıklılık Boyutları

Kendini Adama

Kobasa (1979) kendini adamayı, kişinin hayattaki farklı alanlarına girme yönelimi olarak betimlemektedir. Dayanıklılık kuramına göre, kendini adama, hayatın süregelen olaylarına dahil olma yönelimi, bir amaç, anlam ve özünü tanıma duygusunu gösterir. Adanmışlık duygusuyla, kişiler kim olduklarında ve ne yaptıklarında anlam bulmayı düşünürler. Pasif olmak veya kaçmak yerine stresli durumlarda proaktif olmayı tercih ederler (Holt vd., 1987).

Bireyin kendini sosyal çevreye, işe, aile ortamına, kişilerarası ilişkilere, inançlara ve değerlere bağlılığı hayatının her alanında meydana gelir ve bu durum bireyin stresli yaşam durumları ile baş etmek için ihtiyaç duyduğu enerjiyi üretmesini sağlar (Kobasa vd., 1982). Son derece kendini adama boyutuna sahip insanlar özlerini ve etraflarını ilginç ve faydalı bulurlar, böylece gerçekleştirdikleri şeylerde ilginç ve anlamı olan bir şeyler bulabilirler (Sinclair ve Tetrick, 2000). En genel anlamda, kendini adama, yani bir göreve, projeye veya kariyere adanma yeteneği, güçlü bir gerçekçi ögeye sahiptir. Hayatla ilgili olmak, kendine inanmak, manevi desteği kabul etmek ve bunu sağlamaya karşı istekli olmak, kişinin kendi değer ve hedeflerinin farkındalığı ile şekillenen bu gerçekçilik, koşullar değişmesi durumunda bağlanmanın da tekrar değerlendirileceğini göstermektedir. Bu da kişiyi kontrol boyutuna götürür (Kamya, 2000).

İnsan kendini bir amaca adanmadığında, kendini adadığı ve hayatındaki olayları göz önünde bulundurduğu durumun kendi rahatı için gerekli kontrolü ve devamlılığını garanti etmesi mümkün değildir, kendine ve yaşadığı çevreye yabancılaşır (Lambert, Lambert ve Yamase, 2003).

Kontrol

Kontrol, yaşamdaki birçok durumun gidişatını etkileyebileceğine olan inanç demektir. Birey, kontrol sayesinde yaşamındaki mevcut konuları kendi düşünce ve müdahaleleri değiştirebileceğine inanır (Holt, Fine ve Tollefson, 1987). Güç durumlarla karşılaşmak ve çaresiz kalmayı tercih etmeyip durumların neticelerini değiştirebileceğine inanarak öz disiplin, biriciklik, başarı odaklı olma, bireysel özgürlük, denetim, seçim yapma ve karar verme özgürlüğünü kapsamaktadır (Kamya, 2000).

Meydan Okuma

Meydan okuma, istikrardan ziyade değişmeye olan bağlılığı tanımlar. Değişim tehditkâr olmak yerine pozitifdir ve büyümeyi tavsiye eder. Değişimi, gelişıyor olmak için yer veren hayatın normal yönü şeklinde görmenin zorluğu, yeni şeyler denemekten zevk almayı, güveni ve iyimserliği içerir. Zorluklar, karmaşık durumların etkili bir şekilde değerlendirilmesi yoluyla açıklığı ve esnekliği teşvik eder. Esnek insanlar çoğunlukla esnek, kolaylaştıracı, problem çözücü ve zamanını verimli kullanan kişilerdir. Zorluklar, bireylerin çevreleriyle etkileşime girmelerine, aktif olarak katılmalarına ve farklı yaşam deneyimlerinden öğrenmelerine olanak tanır (Holt vd., 1987). Meydan okuma, kendini adama ve kontrolün özelliklerini kullanmayı ve durumları, ilişkileri, sorunları ve şansları tehlike şeklinde görmemeyi içerir. Ekleri ve kontrol boyutlarını kullanmak, kişinin durumu ne zaman durduracağını ve hatta görmezden geleceğini bilmesini sağlar. Zor olaylar benzer şekilde kişilerin hataları bireysel hatalar olarak değil, hata olarak görmelerine imkân sağlar (Gökçe, 1993).

Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

1980'lerde yapılan dayanıklılık araştırmalarında, sosyal destek ve öz yeterlik boyutlarının dayanıklılığın kişilik özellikleri üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Kobasa, Maddi ve Kahn, 1982).

Kobasa, Maddi ve Courington'a (1981) göre hayatın stresli durumları karşısında dayanıklılığı harekete geçirmek, bireylerin stresli anları incelemelerini ve bunlarla baş etmelerini kolaylaştırmaktadır.

Psikolojik dayanıklılığa sahip bireyler ve psikolojik dayanıklılığa sahip olmayan bireyler ile birlikte yürütölen çalışmada dayanıklılığı olan bireylerin olmayanlara göre herhangi bir stres ortamı ile karşılaştığı anda bulunduğu durumu olumlu bir şekilde algılayıp değerlendirerek

inceleyip kendi denetimleri ile süreci yürüttükleri anlaşılmıştır. Mevcut önemini koruyan konu, dayanıklı olan ve dayanıklı olmayan bireylerin benzer stresörler karşısında birbirinden ayrı bilişsel tepkiler sergilemeleridir (Rhodewalt ve Agustsdottir, 1984),

Allred ve Smith yürüttükleri çalışmada, psikolojik dayanıklılık ile depresyon ve kaygı arasında ters ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir (1989).

Olsen vd. (1999) psikolojik dayanıklılık ile sosyal destek arasındaki ilişkiyi özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde inceledikleri araştırmalarında, psikolojik dayanıklılık ile algılanan aile desteği arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Wallace, Bisconti ve Bergeman (2001) ise sosyal destek ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi ve sonuçlarını inceledikleri araştırmalarında, yaşam doyumu, sağlık, depresyon ve sosyal destek arasındaki ilişkide psikolojik dayanıklılığın arabulucu bir rolde olduğunu saptamışlardır. Psikolojik dayanıklılık puanı yüksek olan bireylerin algıladıkları sosyal destek, ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir.

Crowley, Hayslip ve Hobdy (2003) ayrıca farklı yaşam olayları bağlamında başa çıkma stratejileri ile dayanıklılık arasında bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılığı olan kişiler, stres barındıran yaşam olayları karşısında problem çözme ve hazırlık yapma gibi stratejiler kullanan kaçma planlarından daha fazla hoşlanmazlar. Buna ek olarak, öznel iyi oluş için onarıcı bir modeli inceleyen Terzi (2005), psikolojik dayanıklılığın stresle baş etmeye faydası olan bir kişilik özelliği olarak görüldüğünü belirtmiştir.

Kararımak ve etinkaya (2009) alışmalarında, stresli yaşam olayları karşısında sağlıklı bir duygusal durumu sürdürmek için psikolojik dayanıklılığı temel kişilik özelliklerinden biri olarak kavramsallaştırmışlardır.

Sosyal Destek

Duygusal ve sosyal destek; erdemli destek, duygusal odak desteği, sosyal destek, sosyal bağlanma desteği olarak da bilinir. Bu tür bir destek, akrabaları, arkadaşları, komşuları, dini ve sosyal grupları kapsayan sosyal ağlar oluşturur (Crnic vd., 1983). Duygusal destek, konuşabileceği, kişisel ve özel sorunlarını paylaşabileceği birinin varlığı anlamına gelir. Gizli ilişkiler, kişilere sorunlarını paylaşırma ve önemli gördükleri kimselerle ilgilenme imkanı tanır; kişilere kısa vadeli veya uzun vadeli problemlerin neden olduğu dayanılmaz durumlara karşı direnme gücü verir; tek başına olmadıklarını, değerli ve önemli olduklarını hissettirerek rahatlamalarına yardımcı olur, böylece iyiliklerine pozitif yönde faydalı bulunur (Şahin, 1999). Duygusal destek, başkalarıyla birlikte yakın ilişkiler kurma ihtiyacını karşılayarak olumlu etkisini artırarak stresi azaltır veya engeller (Allen vd., 2000; Thoits, 1986).

Sosyal destek sistemi, anne baba ve çocukların davranışlarını etkiler, becerilerini güçlendirir böylece eğitici bir rol oynar (Turnbull ve Turnbull, 1995). Otizmli çocuğu olan aileler üzerine yapılan araştırmada, sosyal desteğin ebeveynlerin stres düzeyleri ile etkisinin olduğu bulunmuştur. Özkan, özel gereksinimli çocuğu olan annelerin depresyon seviyelerinin normal çocuğu olan annelere göre daha yüksek çıktığını ve sosyal destek algısının depresyon seviyeleri üzerinde etkili olduğunu bildirmiştir (2002). Engelli/eşitsizlikleri olan ailelerin başka ailelere göre az sayıda arkadaşı vardır ve aile uyumunun zayıflığı sebebiyle sosyal destek hayatlarında önemli bir yerdedir. Yetersiz sosyal destek bu ailelerde tükenmişliğe yol açabilmektedir (Duygu ve Sezgin, 2003). Ayrıca sosyal desteğin fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar için iyileştirici bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Sosyal destek sistemi, gerektiğinde ebeveynlere faydalı olur ve stresli hâllerde kişilerarası ilişkiler sağlayarak bireyin stresten etkilenmesini en aza indirir (Kaner, 2010).

Sosyal Destek Algısı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Olsson ve Hwan (2001) otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizliği olan çocukların anne babalarının depresyon düzeyleri ile normal gelişimde olan çocuğa sahip ebeveynlerle karşılaştırmışlardır. Özel gereksinimi olan çocuğa sahip anne babaların depresyon düzeylerini daha yüksek tespit etmişlerdir.

Özkan (2002), otizmlı çocukların ebeveynleriyle çalıştığı araştırmasında sosyal destek algısının ebeveynlerin stres seviyeleri üzerinde etkili olduğunu saptamıştır. Buna ek olarak Özkan, otizmlı çocukların annelerin depresyon düzeyinin normal gelişim gösteren çocuk annelerine göre daha yüksek olduğunu ve sosyal destek algısının depresyon düzeyi üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koymuştur.

Görgü (2005), otizm spektrum bozukluğu olan 3-7 yaş aralığındaki çocukların annelerinin sosyal destek algı düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasında mevcut olan ilişkiye bakmıştır. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğun; doğum sırası, yaşı, cinsiyeti, tanı süreci ile annelerin yaşları ve medeni durumlarının algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve depresyon düzeylerini yordamadığını belirtilmiştir. Otizm spektrum bozukluğa yüklenen anlamlar, çocuğu ilk fark eden kişi, çalışma durumu, gelir durumu, çocuk sayısı, çocuğun bakımıyla ilgilenen kişi annenin eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, bakıcı desteği alma gibi değişkenlerinin annelerin sosyal destek algı düzeyi ile depresyon düzeylerinin yordayıcısı olduğunu tespit etmiştir.

Sencar (2007) otizmlı çocuğa sahip olan ebeveynlerle yürüttüğü çalışmasında, otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile stres düzeyleri ile negatif yönde bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Buna ek olarak, otizmlı çocuğa sahip anne babaların normal gelişim gösteren çocuğa sahip anne babalara göre oldukça az sosyal destek aldıklarını ve görece fazla stres altında olduklarını saptamışlardır.

Karadağ (2009), özel eğitim gereksinimli çocuğu olan annelerin yaşadıkları zorlukları, sosyal aile desteği algısı ve umutsuzluk düzeylerini belirlemek hedefiyle zihinsel ve ortopedik özel gereksinimli 95 çocuğun annesi ile çalışma yapmıştır. Netice olarak annelerin

umutsuzluk düzeyleri ile sosyal destek faktör algılamaları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu ve annelerin sosyal aile destek algıları düzeyi arttığında umutsuzluk düzeylerinin azaldığı ifade edilmiştir.

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Ebeveynliğin talepleri vardır ve bu talepler ebeveynlik rollerine uyum sağlamayı da içermektedir. Talepler arasında çocukların barınma, beslenme, korunma, sıcaklık ve şefkat gösterme gibi ihtiyaçlarının karşılanması yer almaktadır (Clifford-Poston, 2004). Kendilik, bireyin sosyal yaşantılarının bir sonucu olarak oluşur. Yaşam deneyimlerinin anlaşılması, bireyin kendi özünde kendini yeterlilik algısı içinde değerlendirmesine olanak sağlar. Bu anlayış fiziksel, sosyal, aile ilişkileri, akademik ve duygular ile ilgili boyutları kapsar. Bireyin duygularını ne şekilde yaşadığına ve ne durumda ifade ettiği üzerinde etkili bir durumdur (Bracken ve Howell, 1991).

Kendilik algısı bireylerin ruhsal ve fiziksel sağlıkları ile yakın ilişki içerisinde (Brunner vd. 2008; Kim ve Zane, 2004; Marsh ve Craven 2006). Ebeveynliğe verilen psikolojik tepkiler ve ebeveynlerin çocukla ve birbirleriyle olan ilişkilerinin nitelikleri gibi bir dizi karmaşık faktör, ebeveynlerin kendileri hakkında sahip oldukları inançları etkileyebilir. Ebeveynlerin rolleriyle ilgili algıları, karşılığında, ebeveyn olarak rollerinin kabulü ve başarısı üzerinde etkili olabilir (Deater-Deckard, 2004; Rudy ve Grusec, 2006). Kendilik algısı üzerine sadece kadınlar ile yapılmış bir çalışmada, kadınların kendilik algısının “rolleri” ile bir arada toplandığı tespit edilmiştir (Mendias vd., 2001). Kişiler hayatlarının belli bir döneminde kendilerini, dünyadaki en özveri isteyen ve zor olarak kabul edilen ebeveynlik rolünün içinde bulur (Özcan, 2012). Ebeveynlerin ebeveyn olarak rollerine ve yeterliliklerine ilişkin algıları, bu talepleri karşılamadaki başarılarında kritik öneme sahiptir. Ebeveynler olarak benlik hakkındaki algılar, doğrudan ebeveynlerin aile içinde oynadıkları rollerden kaynaklanabilir. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, bireylerin kendilerini ebeveyn rollerinde nasıl algıladıklarını ifade eder ve ebeveynlerin çocuklara yatırımı ve

bağlılığı olan bir dizi bileşeni kapsar; çocuk yetiştirmede öz yeterlilik algısı, rollerinden memnuniyet düzeyi ve ebeveynin aile içindeki farklı rolleri (örn. eş, ebeveyn, çalışan) dengeleme şekli gibi (Delvecchio, Riso ve Salcuni, 2015; Maysseless, 2006). Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların annelerinin diğer tüm rolleri ile annelik rolünü bir denge içerisinde sürdüremediği bilinmektedir. Bu anneler normal gelişim gösteren çocukların annelerine göre kendilerini çoğu rolde daha az yeterli hisseder (Safe, Joosten ve Molineux, 2012).

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Otizm spektrum bozukluğa sahip çocukların anneleri ile yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile bir çalışma yapılmış ve çalışma neticesinde annelerin kendi rollerini yerine getirmede ve bu rolleri taşımakta zorlandıkları tespit edilmiştir (Joosafe, Joosten ve Molineux 2012). Anneler, yalnızca annelik rolüne zamanlarının yettiğini ve geri kalan tüm rollerini yerine getirmekte zorlandıklarını hatta getiremediklerini ifade etmişlerdir. Çocukları için yeri geldiğinde avukat, eğitmen ve terapist gibi rollere büründüklerini ve kendi kök ailelerinin bile çocuklarını kabullenmekte zorluk yaşadıklarını, hoşgörü göstermediklerini ve onlara destek sağlamadıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırmada hepsine ek olarak karşılanamayan doyuma ulaşmayan roller ve destekten yoksun olmanın da annelerin stres yaşamasına sebep olduğu belirtilmiştir.

Özel gereksinimli çocukların ebeveynleri ile tasarlanmış bir araştırmada anne ve babaların ebeveyn rolünü etkin bir şekilde yerine getirdikleri müddetçe daha az stres yaşadıkları ortaya konmuştur (İlhan, 2017).

Kendisini annelik rolünde yeterli gören ve hisseden kadınların kendi benliklerinden ve hayatlarından memnuniyetleri daha fazladır ve sosyal desteğe daha az ihtiyaç duyarlar (Arellano vd., 2019).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu ve örnekleme yöntemi, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması sürecinde takip edilen işlem basamakları ve verilerin analizi için gereken istatistiksel çözümleme yöntemleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, özel eğitim öğrencilerinin ebeveynlerinin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ile psikolojik dayanıklılık ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ilişkisel tarama modelini temel alan betimsel bir araştırma modeli kullanılacaktır. Araştırma, özel eğitim gereksinimi olan çocukların ebeveynlerine ölçekler uygulanarak yürütülecektir. Bu sebeple ölçeklerden elde edilen puanlar sayısal ifadeler şeklinde ifade edilecektir ve nicel bir araştırma yürütülecektir.

Araştırma Grubu (Evren ve Örneklem)

Araştırma grubu, araştırmaya Türkiye genelinde ulaşılabilen özel eğitim gereksinimli 0-18 yaş arasında çocuğa sahip gönüllü olarak katılan anne ve babalar şeklinde planlanmıştır. Araştırmanın evreni Türkiye'deki özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynleri olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini Türkiye'deki özel eğitim gereksinimli 0-18 yaş arasındaki çocukların 18-65 yaş arasındaki ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırma grubu, amaçsal örneklemeden benzeşik örnekleme ile oluşturulmuştur.

Katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir (bkz. Tablo 1).

Katılımcılar, yaş aralığı 18 ile 65 arasında değişmekte olan 329 adet kişiden oluşmaktadır. %26,4'ü 18-30 yaş, %54,4'ü 31-45 yaş, %19,1'i 46-65 yaş aralığında yer almaktadır.

Cinsiyetleri incelendiğinde 223 (%67,8) kadın, 106 (%32,2) erkek yer almaktadır. Anne ve babaların saptanması istendiği için sadece ikili cinsiyet kalıbı kullanılmıştır.

Medeni durumları %60,8 evli ve %39,2 bekar olarak belirlenmiştir.

Yaşadıkları yerleri %9,4 köy, %30,1 ilçe, %26,4 il ve %34,0 büyükşehir olarak belirtmişlerdir.

Tamamlanan eğitim düzeyi incelendiğinde katılımcıların %11,2 ilkokul, %7,0 ortaokul, %13,7 lise, %20,7 ön lisans, %26,4 lisans, %14,0 lisansüstü, 21,0 olduğu görülmüştür.

Katılımcıların çalışma durumu sorulduğunda %46,2'si çalışmıyor, %21,9'u özel sektörde çalışıyor, %21,6'sı kamu sektöründe çalışıyor ve %10,3'ü kendi işinde çalışıyor yanıtları alınmıştır.

Katılımcıların sosyoekonomik düzeyleri sorulduğunda %26,1'i alt, %62,9'u orta ve %10,9'u üst olduklarını ifade etmiştir.

Ebeveynlerin özel gereksinimli çocuklarının özel gereksinim türü sorulduğunda sonuç DEHB %6,4 Dil/Konuşma Bozukluğu %4,9 Ortopedik/Bedensel Yetersizlik %24,0 Görme Yetersizliği %6,1 İşitme Yetersizliği %4,9 Otizm Spektrum Bozukluğu %18,5 Özgül Öğrenme Güçlüğü %3,0 Down Sendromu %19,8 Zihinsel Yetersizlik %12,5 olarak çıkmaktadır.

Özel gereksinimli çocuğun cinsiyeti sorulduğunda ebeveynler %46,2 kadın, %51,1 erkek ve %2,7 diğer olarak belirtmiştir.

Ebeveynler çocuklarının özel gereksinimi sebebiyle yaptıkları harcama miktarını %34,3 0-1500 TL, %47,7 1501-3000 TL, %17,9 3001 TL ve üstü olarak belirtmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Değişken		<i>n</i>	%
Yaş	18-30	87	26,4
	31-45	179	54,4
	46-65	63	19,1
	Total	329	100,0
Cinsiyet	Kadın	223	67,8
	Erkek	106	32,2
	Total	329	100,0
Medeni durum	Evli	200	60,8
	Bekar	129	39,2
	Total	329	100,0
Yaşanılan yer	Köy	31	9,4
	İlçe	99	30,1
	İl	87	26,4
	Büyükşehir	112	34,0
	Total	329	100,0
Eğitim düzeyi	İlkokul	37	11,2
	Ortaokul	23	7,0
	Lise	45	13,7
	Ön Lisans	68	20,7
	Lisans	87	26,4
	Lisansüstü	69	21,0
	Total	329	100,0
Çalışma durumu	Çalışmıyor	152	46,2
	Özel Sektör	72	21,9
	Kamu Sektörü	71	21,6
	Kendi İş	34	10,3
	Total	329	100,0
Sosyoekonomik düzey	Alt	86	26,1
	Orta	207	62,9
	Üst	36	10,9
	Total	329	100,0
Özel gereksinim türü	Dehp	21	6,4
	Dil/Konuşma Bozukluğu	16	4,9
	Ortopedik/Bedensel Yetersizlik	89	24,0
	Görme Yetersizliği	20	6,1
	İşitme Yetersizliği	16	4,9
	Otizm Spektrum Bozukluğu	61	18,5
	Özgül Öğrenme Güçlüğü	10	3,0
	Down Sendromu	65	19,8
	Zihinsel Yetersizlik	41	12,5
	Total	329	100,0
Çocuğun cinsiyeti	Kadın	152	46,2
	Erkek	168	51,1
	Diğer	9	2,7
	Total	329	100,0
Harcama miktarı	0-1500 TL	113	34,3
	1501-3000 TL	157	47,7
	3001 Ve Üstü	59	17,9
	Total	329	100,0

Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçları, değişkenlerin analiz edileceği üç farklı ölçeğin oluşturduğu bir anket formu ve kişisel bilgi formundan oluşmaktadır. Anket formu, Türkiye genelinde uygulandığı için uygulanabilirlik ve erişilebilirlik açısından Google Forms üzerinde, tüm ölçeklerin çevrim içi bir formatta belirli ve sıralı gruplar halinde düzenlenmesiyle oluşturulmuştur.

Katılımcıların bilgilerinin gizli tutulacağı, elde edilen verilerin sadece çalışma amacıyla kullanılacağı, kişisel bir değerlendirme yapılmayacağı ve katılımcılardan ölçekleri dürüst ve içten bir şekilde doldurmaları gerektiği formun giriş bölümünde belirtilmiştir.

Araştırma grubunun ölçeklere çevrim içi olarak yanıt vermesi beklenmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Form, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Araştırma grubunun cinsiyet, medeni durum, yaşanan yer, eğitim düzeyi, çalışma durumu, sosyoekonomik düzey, özel gereksinim türü, çocuğun cinsiyeti ve harcama miktarı ile ilgili bilgi sağlamak amaçlanmıştır. Ebeveynin cinsiyetini araştırırken, kimlik bilgilerinde kişinin anne ve babası üzerinde ikili cinsiyet ifadesi bulunması sebebiyle sadece kadın ve erkek ifadesi kullanılmak durumunda kalınmıştır. Fakat çocuğun cinsiyeti sorulurken LGBTIQ+ bireylerin varlığının ifade edilebilmesi için diğer değişkeni seçeneklere eklenmiştir.

Kişisel bilgi formundaki maddeler araştırmaya kaynaklık edecek değişkenlere ışık tutmak amacıyla oluşturulmuştur. Kişisel bilgi formu 10 maddeden oluşmakta olup EK 3'te sunulmuştur.

Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ)

Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerini belirleyerek ortaya koymaya yönelik olarak Işık (2016) tarafından geliştirilmiştir. 20-42 yaş aralığındaki yetişkinler ölçek geliştirme aşamalarından araştırma grubunu oluşturmuştur. Açımlayıcı ve

doğrulamalı faktör analizi ölçeğın yapı geçerliğini belirlemek amacı ile uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi neticesinde, 21 maddelik bir ölçek olduğu ve üç alt boyutu kapsadığı belirlenmiştir. Bu üç alt boyut, alan yazın yönlendirmesi ile kendini adama, kontrol ve meydan okuma olarak belirlenmiştir. Üç faktörlü ölçek yapısı doğrulamalı faktör analizi ile sağlanmıştır. Buna ek, ölçek maddelerindeki %27’lik alt-üst grupların puan ortalamaları arasındaki anlamlı düzeyde fark tespit edilmiştir. Ölçekteki toplam puanın Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı .76 bulunmuştur. Tüm alt boyut toplam puanların Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları .62 ile .74 arasında görölmüştür. Bulgular sonucunda ölçek psikolojik dayanıklılık kişilik özelliğini geçerli ve güvenilir şekilde ölçmektedir. Bu araştırmada Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .98 bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık ölçeğı EK 4’te sunulmuştur.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan örneklemden elde edilen veriler ile yapılmış güvenilirlik analizi sonuçlarına göre ise (bkz. Tablo 2) PDÖ için Cronbach alpha katsayısının ,91 değeri ile iyi düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 2

Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğı için İstatistikler

$\bar{x}$	SS	Madde Sayısı	Cronbach α
69,77	14,54	21	,91

$\bar{x}$: Ortalama, SS: Standart Sapma

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğı (ÇBASDÖ)

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğı, 1988’de geliştirilmiş (Zimmet vd.), Eker, Arkar, Yıldız tarafından gözden geçirilmiş hâlinin geçerlik ve güvenilirlik incelemeleri yapılmıştır. ÇBASDÖ’deki 12 madde, üç farklı kaynak olan aile, arkadaş ve özel bir insanın algılanan sosyal desteğın yeterli olup olmasının bireysel olarak değerlendirilmesini içermektedir. Yedili Likert tipi olarak düzenlenmiş bir ölçek kullanılarak değerlendirilmektedir. Alt ölçek puanları toplanmış ve ölçekteki toplam puan elde edilmiştir.

Bu da her alt ölçekteki dört maddenin puanlarının toplanması ile elde edilmektedir. Yüksek bir puan elde etmek algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Eker vd., 2001). Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi için temel bileşenler faktör analizi uygulanmış, 12 maddede öz değeri 1’den büyük olan ilgili 3 faktördedir ve toplam varyansın yüzde 75’ni açıklamıştır. ÇBASDÖ’nün ölçüt geçerliği için ve alt ölçeklerinin toplam puanlarının tespiti için UCLA Yalnızlık Ölçeği’nin toplam puanı, Belirti Tarama Listesi’nin alt ölçeklerinin toplam puanı, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’nin alt ölçekleri toplam puanı ve Beck Umutsuzluk Ölçeği’nin toplam puanı ile korelasyonları incelenmiştir. Buradan hareketle ÇBASDÖ’nün aile ve arkadaş alt ölçekleri Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kendilerine denk gelen alt ölçekleri ile pozitif korelasyonlar göstermiştir. ÇBASDÖ aile alt ölçeği Algılanan Sosyal Destek Ölçeği aile alt ölçeğine göre daha yüksek düzeyde bir korelasyon göstermiştir. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve alt ölçeklerinin, Belirti Tarama Listesi maddeleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Ölçekleri ile korelasyonlarının neredeyse tamamının anlamlı ve negatif yönde olduğu görülmüştür. Ölçeğin güvenirliği tespiti için Cronbach Alfa yöntemi kullanılmıştır. Değerler 0.80 ile 0,85 arasında seyretmiştir ve ölçek ve alt ölçeklerin anlamlı bir seviyede iç tutarlılık gösterdiği saptanmıştır (Eker vd., 2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği EK 5’te sunulmuştur.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan örneklemden elde edilen veriler ile yapılmış güvenirlik analizi sonuçlarına göre ise (bkz. Tablo 3) ÇBASDÖ için Cronbach alpha katsayısının ,95 değeri ile iyi düzeyde güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 3

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği için İstatistikler

$\bar{x}$	SS	Madde Sayısı	Cronbach α
55,33	19,33	12	,95

$\bar{x}$: Ortalama, SS: Standart Sapma

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA)

1986’da (MacPhee, vd.) bireyin kendini ebeveynlikte yeterli olması, diğer yetişkin rolleri ile ebeveynlik rolünü dengelemesi, yeterlilik durumu ve rolünden elde ettiği doyumun ölçülmesi hedeflenmiştir. Ölçek 22 madde ve alt 4 boyuttan oluşmaktadır. Ölçek tek bir toplam puan sağlamamaktadır. Her bir alt boyutun kendi içinde puanlandığı bir sistem vardır. Her boyut için alınacak yüksek puan bireyin o boyutla ilgili yüksek algıya sahip olduğunu göstermektedir. Ölçek 2008’de Güler ve Yetim ölçeği Türkçeye uyarlamıştır ve çalışma sonucunda 22 maddeden 4 tanesi çıkarılmıştır. Türkçe uyarlamasındaki alt ölçeklerin güvenirliliğinin sınanması ile Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır ve Yeterlilik Alt Ölçeğinde .68, Rol Doyumu Alt Ölçeğinde .65, Yatırım Alt Ölçeğinde .65 ve Rol Dengelemesi Alt Ölçeğinde .61 olduğu ortaya çıkmıştır. Dört faktörün yapı geçerlilik araştırmasında elde edilmesi ile açıklanmasıyla varyansın 49.91 olduğu görülmüştür. Yaşam Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği EK 6’da sunulmuştur.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan örneklemde elde edilen veriler ile yapılmış güvenirlik analizi sonuçlarına göre ise (bkz. Tablo 4) ERKA için Cronbach alpha katsayısının ,89 değeri ile iyi düzeyde güvenilir olduğu görülmektedir.

Tablo 4

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği için İstatistikler

$\bar{x}$	SS	Madde Sayısı	Cronbach α
59,80	14,91	18	,89

$\bar{x}$: Ortalama, SS: Standart Sapma

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması öncesinde ilgili araştırmanın yapılabilmesi için gereken etik kurul onayı Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan alınmıştır. İlgili onay belgesi EK 1’de sunulmuştur. Araştırmanın verileri gönüllü özel eğitim gereksinimli ebeveynlerden internet

aracılığı ile edinilmiştir. Özel eğitim gereksinimi olan çocukları merkez alan çeşitli dernek ve vakıflar vasıtasıyla ailelere çevrim içi yöntemlerle bilgi yazısı ve anket formu göndererek araştırma grubuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Kişi, aile ve çocuk üzerinde bir değerlendirmenin ve bir yaptırımının asla olmayacağı özellikle belirtilmiştir.

Çalışmaya gönüllü katılmayı talep eden kişilere mail ya da mesaj yoluyla Google form linki iletilmiştir. Katılımcıların herhangi bir maddeyi anlamaması ihtimaline karşın araştırmacının iletişim bilgileri paylaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Veri toplama araçları uygulandıktan sonra veriler girilmiş ve analizlere başlamadan önce ön analizler yapılmış kayıp veya hatalı veri olup olmadığı tespit edilerek veri setinden çıkarılmıştır. Analizler için SPSS istatistik paket programı kullanılmıştır. Bu araştırmanın bağımsız değişkeni psikolojik dayanıklılık ve algılanan sosyal destek, bağımlı değişkeni ise ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarıdır. Katılımcıların demografik özelliklerine ait veriler frekans tablosunda gösterilmiştir.

Özel eğitim gereksinimi olan çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıklarının ve algılanan sosyal destek düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla Bağımsız Gruplar t Testi ve ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) uygulanmıştır. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarının fark analizi için MANOVA (Çok Değişkenli Varyans Analizi) uygulanmıştır. Psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarını yordayıp yordamadığını incelemek için Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın analizlerine ve analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir. Öncelikli olarak ön analizler ve varsayımların kontrolüne ilişkin bulgular verilmiş ve her bir araştırma sorusunun analizi ayrı ayrı sunulmuştur.

Ön Analizler

Verilerin kayıp veya hatalı olup olmadığı incelendikten sonra çok değişkenli analizlerin denencelerinin sağlanması üzerine kontrole geçilmiştir. 329 katılımcının verileri üzerinde tek değişkenli uç değerlerin olup olmadığına bakılmıştır.

Son durumda toplamda 4 katılımcının uç değer analizleri sonucu örneklemden çıkarılması ile bu araştırma kapsamında yapılacak analizler için kullanılacak veri seti 325 katılımcının verilerinden oluşmaktadır.

Çok değişkenli analizlerin normallik varsayımının sağlanıp sağlanmadığının kontrollüne ilişkin oldukça farklı görüş bulunmaktadır (Field, 2009; Hair, Black vd., 2014). Örneklem miktarı artması durumunda standart hata azalacağı için çarpıklık ve basıklık değerlerinin anlamlılığını incelemek, dağılım normalden ufak sapmalar gösteriyor olsa bile araştırmacıları yanıltarak sıfır hipotezinin reddedilmesine sebep olmaktadır.

Bir başka deyişle dağılımın normal olmadığı sonucunu düşündürebilir (Tabachnick ve Fidell, 2007). 200 katılımcıdan örneklem kullanımında normalliğin analiz sonuçlarını basıklık ve çarpıklık değerlerinin z skorlarının hesaplanmasının yanılttığı olmasına karşın küçük örneklerde (50'den az) olduğu kadar etkilemediğini belirtmiştir (Hair vd., 2014). Bu sebeple 325 katılımcının dağılımının incelenmesinde ilgili alan yazının önerdiği gibi) dağılımın şeklini (bkz. EK 6) ve skewness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerini (bkz. Tablo 5) yorumlama yoluna gidilmiştir.

Tablo 5

Toplam Puanlar için Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	Skewness	Kurtosis
Pdö Toplam	-,745	-,301
Çbasdö Toplam	-,018	-1,466
Erkayeterlilik Toplam	-,559	-,985
Erkaroldoyum Toplam	-,655	-,717
Erkayatırım Toplam	,136	-,915
Erkaroldengelemesi Toplam	-,134	-1,576

Skewness: Çarpıklık Kurtosis: Basıklık

Tablo 5 incelendiğinde değişkenlere ait toplam puanlar ve alt boyut toplam puanları için ÇBASDÖ basıklık ve ERKA Rol dengelemesi alt boyutu basıklık değerleri haricindeki diğer tüm çarpıklık ve basıklık değerlerinin ve önerilen -1 ile +1 aralığında (Hair vd., 2014) olduğu belirtilebilir. Fakat sadece basıklık ve çarpıklık değerlerine bakmak doğru bir karar vermek için mümkün olmayacaktır. Bu sebeple dağılımın şekli histogram, Q-Q plot ve P-P plot grafikleri ile incelenmiştir. ÇBASDÖ ve ERKA Rol Dengelemesi alt boyutu da dahil verilerin normale yakın bir dağılım sergilediği ve önemli düzeyde bir sapma olmadığı tespit edilmiştir.

Demografik Değişkenlere Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarındaki Farklılıkların İncelenmesi

Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için t testi yapılmıştır. Yapılan t testi sonuçları, puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Cinsiyet	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
	Kadın	219	71,39	14,35	2,933	,004
	Erkek	106	66,40	14,41		

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile cinsiyetleri arasındaki farkı belirlemek için yapılan t testi sonucuna göre gruplar arasında Kadın ve Erkek için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t(325)=2,933, p<.005$). Tablo 6 incelendiğinde kadınların, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının erkeklerle göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için t testi yapılmıştır. Yapılan t testi sonuçları, puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Medeni Durum	n	$\bar{x}$	SS	t	p
	Evli	196	71,51	14,98	2,699	,007
	Bekar	129	67,10	13,45		

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile medeni durumları arasındaki farkı belirlemek için yapılan t testi sonucuna göre gruplar arasında Evli ve Bekar için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t(325)=2,699, p<.005$). Tablo 7 incelendiğinde evli ebeveynlerin, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının bekar ebeveynlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Psikolojik Dayanıklılık	Yaş	n	$\bar{x}$	SS
	18-30	84	74,27	5,97
	31-45	178	70,20	15,53
	46-65	63	62,52	16,93

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile yaşları arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında

18-30, 31-45 ve 45-65 yaş için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 9). Tablo 8 incelendiğinde 18-30 yaş arasındaki ebeveynlerin, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının ($\bar{x}=71,39$) diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	5045,092	2	14,98	12,801	,000
	Grup İçi	63453,136	322	13,45		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların yaşlarına göre psikolojik dayanıklılık puanlarının ($F(325)=12,801, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları 18-30 ile 46-65, 31-45 ile 46-65 arasında anlamlı olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların yaşanılan yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek

yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 10’ da verilmiştir.

Tablo 10

Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Psikolojik Dayanıklılık	Yaşanılan Yer	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	Köy	31	44,06	1,94
	İlçe	99	67,38	13,96
	İl	87	75,54	2,35
	Büyükşehir	108	74,67	14,42

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile yaşanılan yer arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında Köy, İlçe, İl Ve Büyükşehir için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 11). Tablo 10 incelendiğinde ilde yaşayan ebeveynlerin, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının ($\bar{x}$ =75,54) diğer yaşanan yerlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	<i>p</i>
	Gruplar Arası	26543,676	3	8847,892	67,696	,000
	Grup İçi	41954,552	321	130,700		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların yaşadıkları yere göre psikolojik dayanıklılık puanlarının ($F(325)=67,696, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları köy ile ilçe, il ve büyükşehir; ilçe ile köy, il ve büyükşehir; ilçe ile köy ve ilçe; büyükşehir ile köy ve ilçe arasında anlamlı olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 12’ de verilmiştir.

Tablo 12

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Psikolojik Dayanıklılık	Eğitim Düzeyi	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	İlkokul	37	55,72	13,27
	Ortaokul	19	53,73	17,31
	Lise	45	73,11	11,68
	Önlisans	68	60,89	13,18
	Lisans	46	74,67	11,64
	Lisansüstü	87	76,49	2,46

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile eğitim düzeyi arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında İlkokul, Ortaokul, Lise, Önlisans, Lisans ve Lisansüstü için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 13). Tablo 12 incelendiğinde lisansüstü mezunu

ebeveynlerin, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının ($\bar{x}=76,49$) diğer eğitim durumlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	32486,667	6	5414,444	47,812	,000
	Grup İçi	36011,561	318	113,244		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların eğitim düzeyine göre psikolojik dayanıklılık puanlarının ($F(325)=47,812, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları ilkökul ile lise, lisans ve lisansüstü; ortaokul ile lise, lisans ve lisansüstü; lise ile ilkökul, ortaokul ve önlisans; önlisans ile lise, lisans ve lisansüstü; lisans ile ilkökul, ortaokul ve önlisans; lisansüstü ile ilkökul, ortaokul ve önlisans arasında anlamlı olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının

Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14

Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Psikolojik Dayanıklılık	Çalışma Durumu	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	Çalışmıyor	148	65,91	13,36
	Özel Sektör	72	76,23	2,26
	Kamu Sektörü	71	82,74	8,34
	Kendi İşi	34	45,70	1,96

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile çalışma durumu arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında Çalışmıyor, Özel Sektör, Kamu Sektörü ve Kendi İşi için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 15). Tablo 14 incelendiğinde kamu sektöründe çalışan ebeveynlerin, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının ($\bar{x}=82,74$) diğer çalışma gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15

Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	36849,719	3	12283,240	124,585	,000
	Grup İçi	31648,509	321	98,593		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların çalışma durumuna göre psikolojik dayanıklılık puanlarının ($F(325)=124,585, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları çalışmıyor ile özel sektör, kamu sektörü ve kendi işi; özel sektör ile çalışmıyor, kamu sektörü ve kendi işi; kamu sektörü ile özel sektör, çalışmıyor ve kendi işi; kendi işi ile özel sektör, çalışmıyor ve kamu sektörü arasında anlamlı olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların çocuk cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Psikolojik Dayanıklılık	Çocuk Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS
	Kız	148	69,88	16,49
	Erkek	168	69,42	13,02
	Diğer	9	74,11	,33

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile çocuk cinsiyeti arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında kız, erkek ve diğer için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (bkz. Tablo 17).

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların çocuk cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	191,149	2	95,574	,451	,638
	Grup İçi	68307,079	322	212,134		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların çocuk cinsiyetine göre psikolojik dayanıklılık puanlarının ($F(325)=,451, p>.05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Bu sebeple farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların sosyoekonomik düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek

için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18

Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Psikolojik Dayanıklılık	Sosyoekonomik Düzey	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	Alt	82	51,84	11,64
	Orta	207	74,67	6,93
	Üst	36	82,38	17,35

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile sosyoekonomik düzey arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında alt, orta ve üst için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 19). Tablo 18 incelendiğinde üst sosyoekonomik düzeyde olan ebeveynlerin, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının ($\bar{x}$ =82,38) diğer sosyoekonomik düzey gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19

Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	<i>p</i>
	Gruplar Arası	37063,071	2	18531,536	189,824	,000
	Grup İçi	31435,156	322	97,625		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların sosyoekonomik düzeyine göre psikolojik dayanıklılık puanlarının ($F(325)=189,824, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları alt ile orta ve üst; orta ile alt ve üst; üst ile alt ve orta arasında anlamlı olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların çocukların özel gereksinim türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20

Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Psikolojik Dayanıklılık	Özel Gereksinim Türü	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	DEHB	21	74,23	2,02
	Dil/Konuşma Bozukluğu	16	73,06	2,95
	Ortopedik Yetersizlik	42	52,09	13,80
	Görme Yetersizliği	20	68,50	3,66
	İşitme Yetersizliği	16	67,06	12,59
	Otizm Spektrum Bozukluğu	61	77,85	6,41
	Özgül Öğrenme Güçlüğü	10	80,50	1,90
	Serebral Palsi	33	56,84	15,59
	Down Sendromu	65	79,09	10,98
	Zihinsel Yetersizlik	41	66,92	15,28

Ebeveynlerin Psikolojik Dayanıklılık puan ortalamaları ile çocukların özel gereksinim türü arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında alt, orta ve üst için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz.

Tablo 21). Tablo 20 incelendiğinde özgül öğrenme güçlüğü olan çocukların ebeveynlerinin, psikolojik dayanıklılık puan ortalamalarının ($\bar{x}=80,50$) diğer özel gereksinim türlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ölçeğinden aldıkları puanların çocukların özel gereksinim türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21

Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Psikolojik Dayanıklılık Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Psikolojik Dayanıklılık	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	30489,283	9	3387,698	28,076	,000
	Grup İçi	38008,945	315	120,663		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları çocukların özel gereksinim türüne göre psikolojik dayanıklılık puanlarının ($F(325)=28,076, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları dehb ile ortopedik yetersizlik ve serebral palsi; dil/konuşma bozukluğu ile ortopedik yetersizlik ve serebral palsi; ortopedik yetersizlik ile dehb, dil/konuşma bozukluğu, görme yetersizliği, işitme yetersizliği, otizm spektrum bozukluğu, özgül öğrenme güçlüğü, down sendromu ve zihinsel yetersizlik; görme yetersizliği ile ortopedik yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu, serebral palsi ve down sendromu; işitme yetersizliği ile ortopedik yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu ve down sendromu; otizm spektrum bozukluğu ile ortopedik yetersizlik, görme yetersizliği, işitme

yetersizliği, serebral palsi ve zihinsel yetersizlik; özgül öğrenme güçlüğü ile ortopedik yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu ve zihinsel yetersizlik; serebral palsi ile dehb, dil/konuşma bozukluğu, otizm spektrum bozukluğu, özgül öğrenme güçlüğü, down sendromu ve zihinsel yetersizlik; down sendromu ile ortopedik yetersizlik, görme yetersizliği, işitme yetersizliği, serebral palsi ve zihinsel yetersizlik; zihinsel yetersizlik ile ortopedik yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu, özgül öğrenme güçlüğü, serebral palsi ve down sendromu arasında anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermektedir.

Demografik Değişkenlere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarındaki Farklılıkların İncelenmesi

Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için t testi yapılmıştır. Yapılan t testi sonuçları, puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22

Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS	t	p
	Kadın	219	55,45	20,42	,164	,870
	Erkek	106	55,07	16,94		

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile cinsiyetleri arasındaki farkı belirlemek için yapılan t testi sonucuna göre gruplar arasında Kadın ve Erkek için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t(325)=,164, p>005$).

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların medeni durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için t testi yapılmıştır. Yapılan t testi sonuçları, puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Medeni Durum	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
	Evli	196	58,70	14,98	3,966	,000
	Bekar	129	50,20	13,45		

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile medeni durumları arasındaki farkı belirlemek için yapılan t testi sonucuna göre gruplar arasında Evli ve Bekar için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($t(325)=3,966, p<.005$). Tablo 23 incelendiğinde evli ebeveynlerin, Sosyal Destek Algısı puan ortalamalarının bekar ebeveynlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 24

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sosyal Destek Algısı	Yaş	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	18-30	84	56,84	16,69
	31-45	178	55,66	20,25
	46-65	63	52,36	19,91

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile yaşları arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında 18-30, 31-45 ve 46-65 yaş için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (bkz. Tablo 25).

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	<i>p</i>
	Gruplar Arası	766,406	2	383,203	1,025	,360
	Grup İçi	120333,367	322	373,706		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların yaşlarına göre Sosyal Destek Algısı puanlarının ($F(325)=1,025, p>.05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların yaşanılan yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 26’ da verilmiştir.

Tablo 26

Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sosyal Destek Algısı	Yaşanılan Yer	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	Köy	31	30,45	3,21
	İlçe	99	56,91	20,57
	İl	87	59,90	14,71
	Büyükşehir	108	57,32	19,09

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile yaşanılan yer arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında Köy, İlçe, İl Ve Büyükşehir için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 27). Tablo 26 incelendiğinde ilde yaşayan ebeveynlerin, Sosyal Destek Algısı puan ortalamalarının ($\bar{x}$ =59,90) diğer yaşanan yerlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27

Ebeveynlerin Yaşanılan Yere Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	21689,820	3	7229,940	23,346	,000
	Grup İçi	99409,953	321	309,688		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların yaşanılan yere göre Sosyal Destek Algısı puanlarının ($F(325)=23,346, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları, köy ile ilçe, il ve büyükşehir; ilçe ile köy; il ile köy; büyükşehir ile köy arasında anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir.

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 28’ de verilmiştir.

Tablo 28

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sosyal Destek Algısı	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{x}$	SS
	İlkokul	37	39,35	13,27
	Ortaokul	19	47,26	17,31
	Lise	45	69,31	11,68
	Önlisans	68	38,70	13,18
	Lisans	46	56,26	11,64
	Lisansüstü	87	77,00	2,46

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile eğitim düzeyi arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında İlkokul, Ortaokul, Lise, Önlisans, Lisans ve Lisansüstü için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 29). Tablo 28 incelendiğinde lisansüstü mezunu ebeveynlerin, Sosyal Destek Algısı puan ortalamalarının ($\bar{x}=77,00$) diğer eğitim düzeyilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29

Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	54813,760	6	9135,627	43,827	,000
	Grup İçi	66286,013	318	208,447		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların eğitim düzeyine göre Sosyal Destek Algısı puanlarının ($F(325)=43,827, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları, ilkökul ile lise, lisans ve lisansüstü; ortaokul ile lise ve lisansüstü; lise ile ilkökul, ortaokul, önlisans ve lisans; önlisans ile lise, lise, lisans ve lisansüstü; lisans ile ilkökul, lise ve önlisans; lisansüstü ile ilkökul, ortaokul ve lise arasında anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir.

Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30

Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sosyal Destek Algısı	Çalışma Durumu	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	Çalışmıyor	148	50,45	13,36
	Özel Sektör	72	71,13	2,26
	Kamu Sektörü	71	60,52	8,34
	Kendi İş	34	32,23	1,96

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile çalışma durumu arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında Çalışmıyor, Özel Sektör, Kamu Sektörü ve Kendi İş için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 31). Tablo 30 incelendiğinde özel sektörde çalışan ebeveynlerin, Sosyal Destek Algısı puan ortalamalarının ($\bar{x}=71,13$) diğer çalışma gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31

Ebeveynlerin Çalışma Durumuna Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	41462,656	3	13854,219	55,914	,000
	Grup İçi	79537,116	321	247,779		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların çalışma durumuna göre Sosyal Destek Algısı puanlarının ($F(325)=55,914, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları çalışmıyor ile özel sektör, kamu sektörü ve kendi işi; özel sektör ile çalışmıyor, kamu sektörü ve kendi işi; kamu sektörü ile özel sektör, çalışmıyor ve kendi işi; kendi işi ile özel sektör, çalışmıyor ve kamu sektörü arasında anlamlı olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların çocuk cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sosyal Destek Algısı	Çocuk Cinsiyet	n	$\bar{x}$	SS
	Kız	148	53,31	19,08
	Erkek	168	58,20	19,23
	Diğer	9	34,88	,33

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile çocuk cinsiyeti arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında kız, erkek ve diğer için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 33). Tablo 32 incelendiğinde erkek çocuğu olan ebeveynlerin, Sosyal Destek Algısı puan ortalamalarının ($\bar{x}$ =69.42) diğer cinsiyet gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların çocuk cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33

Ebeveynlerin Çocuk Cinsiyetine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	5750,062	2	2875,031	8,026	,000
	Grup İçi	115349,711	322	358,229		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların çocuk cinsiyetine göre Sosyal Destek Algısı puanlarının ($F(325)=8,026, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Test sonuçları kız ile diğer ve erkek ile diğer arasında anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir.

Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların sosyoekonomik düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 34’de verilmiştir.

Tablo 34

Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeyine Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sosyal Destek Algısı	Sosyoekonomik Düzey	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	Alt	82	37,48	15,89
	Orta	207	60,16	15,53
	Üst	36	68,16	20,03

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile sosyoekonomik düzey arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında alt, orta ve üst için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 35). Tablo 34 incelendiğinde üst sosyoekonomik düzeyde olan ebeveynlerin, Sosyal Destek Algısı puan ortalamalarının ($\bar{x}$ =68,16) diğer sosyoekonomik düzey gruplarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların sosyoekonomik düzeye göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 35’da verilmiştir.

Tablo 35

Ebeveynlerin Sosyoekonomik Düzeye Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	36873,869	2	18436,935	70,485	,000
	Grup İçi	84225,903	322	261,571		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları katılımcıların sosyoekonomik düzeyine göre Sosyal Destek Algısı puanlarının (F(325)=70,485, p<.05) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları alt ile orta ve üst; orta ile alt ve üst; üst ile alt ve orta arasında anlamlı olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama, Standart Sapma Değerleri

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların çocukların özel gereksinim türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonuçları ile puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 36’de verilmiştir.

Tablo 36

Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Sosyal Destek Algısı	Özel Gereksinim Türü	<i>n</i>	$\bar{x}$	SS
	DEHB	21	57,00	19,28
	Dil/Konuşma Bozukluğu	16	49,68	20,88
	Ortopedik Yetersizlik	42	39,09	10,34
	Görme Yetersizliği	20	34,15	15,02
	İşitme Yetersizliği	16	51,50	11,89
	Otizm Spektrum Bozukluğu	61	63,37	13,65
	Özgül Öğrenme Güçlüğü	10	81,00	6,32
	Serebral Palsi	33	45,24	22,30
	Down Sendromu	65	67,04	14,21
	Zihinsel Yetersizlik	41	56,43	17,45

Ebeveynlerin Sosyal Destek Algısı puan ortalamaları ile çocukların özel gereksinim türü arasındaki farkı belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre gruplar arasında alt, orta ve üst için istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur (bkz. Tablo 37). Tablo 36 incelendiğinde özgül öğrenme güçlüğü olan çocukların ebeveynlerinin, Sosyal Destek Algısı puan ortalamalarının ($\bar{x}=81,00$) diğer özel gereksinim türlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların çocukların özel gereksinim türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 37’de verilmiştir.

Tablo 37

Çocukların Özel Gereksinim Türüne Göre Sosyal Destek Algısı Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sosyal Destek Algısı	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
	Gruplar Arası	43714,818	9	4857,202	19,772	,000
	Grup İçi	77384,954	315	245,667		
	Toplam	68498,228	324			

Tabloya göre ANOVA sonuçları çocukların özel gereksinim türüne göre Sosyal Destek Algısı puanlarının ($F(325)=19,772, p<.05$) anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Farklılığın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini tespit etmek üzere Tukey Testi yapılmıştır. Tukey testi sonuçları dehb ile fiziksel yetersizlik, görme yetersizliği ve özgül öğrenme güçlüğü; dil ve konuşma bozukluğu ile özgül öğrenme güçlüğü ve down sendromu; fiziksel yetersizlik ile dehb, osb, özgül öğrenme güçlüğü, down sendromu ve zihinsel yetersizlik; görme yetersizliği ile dehb, işitme yetersizliği, osb, özgül öğrenme güçlüğü, down sendromu ve zihinsel yetersizlik; işitme yetersizliği ile görme yetersizliği, özgül öğrenme güçlüğü ve down sendromu; otizm spektrum bozukluğu ile fiziksel yetersizlik, görme yetersizliği ve özgül öğrenme güçlüğü; özgül öğrenme güçlüğü ile dehb, dil ve konuşma bozukluğu, fiziksel yetersizlik, görme yetersizliği, işitme yetersizliği, osb ve zihinsel yetersizlik; down sendromu ile dil ve konuşma bozukluğu, fiziksel yetersizlik, görme yetersizliği, işitme yetersizliği ve zihinsel yetersizlik; zihinsel yetersizlik ile fiziksel yetersizlik, görme yetersizliği, özgül öğrenme güçlüğü ve down sendromu arasında anlamlı olarak farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Demografik Değişkenlere Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Puanlarındaki Farklılıkların İncelenmesi

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Sosyal Destek Algısı ölçeğinden aldıkları puanların ebeveynlerin cinsiyetlerine, medeni durumlarına, yaşlarına ve çocukların özel gereksinim türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinden aldıkları puanların ebeveynlerin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) Tablo 38’de verilmiştir.

Tablo 38

Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)

	λ	F	Hipotez df	Hata df	p
Wilks' Lambda	,810	18,814	4,000	320,000	,000

Tablo 38’de verilen MANOVA sonuçları incelendiğinde Wilks' Lambda testi sonucuna göre Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($F(320,000)=18,814, p<.05$).

Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinden aldıkları puanların ebeveynlerin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39

Ebeveynlerin Cinsiyetlerine Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Kaynak	Alt Boyutlar	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Cinsiyet	ERKA Yeterlilik	21,315	21,351	,749	,388
	ERKA Rol Doyumu	8,443	8,443	,621	,431
	ERKA Yatırım	4,516	4,516	,416	,519
	ERKA Rol	391,271	391,271	21,883	,000
	Dengelemesi				

Tablo 39'daki MANOVA sonuçları incelendiğinde ebeveyn cinsiyeti ile Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutlarından Rol Dengelemesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=21,883, p<.05$). Fark incelendiğinde kadın ebeveynlerin, ERKA Rol Dengelemesi puan ortalamalarının ($\bar{x}=14,51$) erkek ebeveynlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinden aldıkları puanların ebeveynlerin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) Tablo 40'da verilmiştir.

Tablo 40

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)

	λ	F	Hipotez df	Hata df	p
Wilks' Lambda	,760	25,258	4,000	320,000	,000

Tablo 40'da verilen MANOVA sonuçları incelendiğinde Wilks' Lambda testi sonucuna göre ebeveynlerin medeni durumlarına göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($F(320,000)=25,258, p<.05$).

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinden aldıkları puanların ebeveynlerin cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 41'de verilmiştir.

Tablo 41

Ebeveynlerin Medeni Durumlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Kaynak	Alt Boyutlar	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Medeni Durum	ERKA Yeterlilik	119,436	119,436	4,233	,040
	ERKA Rol Doyumu	45,077	45,077	3,346	,068
	ERKA Yatırım	17,256	17,256	1,595	,208
	ERKA Rol	258,211	258,211	14,116	,000
	Dengelemesi				

Tablo 41'deki MANOVA sonuçları incelendiğinde ebeveyn medeni durumu ile Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutlarından Rol Dengelemesi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=14,116, p<.05$). Fark incelendiğinde bekar ebeveynlerin, ERKA Rol Dengelemesi puan ortalamalarının ($\bar{x}=14,03$) evli ebeveynlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinden aldıkları puanların ebeveynlerin yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)

	λ	F	Hipotez df	Hata df	<i>p</i>
Wilks' Lambda	,674	17,378	8,000	638,000	,000

Tablo 42’de verilen MANOVA sonuçları incelendiğinde Wilks' Lambda testi sonucuna göre ebeveynlerin yaşlarına göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($F(638,000)=17,378, p<.05$).

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinden aldıkları puanların ebeveynlerin yaşlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 43’de verilmiştir.

Tablo 43

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Kaynak	Alt Boyutlar	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Yaş	ERKA Yeterlilik	700,887	350,444	13,227	,000
	ERKA Rol Doyumu	732,933	366,466	32,208	,000
	ERKA Yatırım	827,247	413,623	49,614	,000
	ERKA Rol	437,497	218,748	12,295	,000
	Dengelemesi				

Tablo 43'deki MANOVA sonuçları incelendiğinde ebeveyn medeni durumu ile Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutlarından Yeterlilik ($F=13,227, p<.05$), Rol Doyumu ($F=32,208, p<.05$), Yatırım ($F=49,614, p<.05$), Rol Dengelemesi ($F=12,295, p<.05$). arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Fark incelendiğinde 18-30 yaş grubundaki ebeveynlerin, ERKA Yeterlilik ($\bar{x}=14,03$), Rol Doyumu ($\bar{x}=15,59$), Yatırım ($\bar{x}=14,30$), Rol Dengelemesi ($\bar{x}=14,54$) puan ortalamalarının diğer yaş grubundaki ebeveynlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuğun Özel Gereksinim Türüne Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinden aldıkları puanların Çocuğun Özel Gereksinim Türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) Tablo 44'de verilmiştir.

Tablo 44

Çocuğun Özel Gereksinim Türüne Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA)

	λ	F	Hipotez df	Hata df	p
Wilks' Lambda	,302	12,233	36,000	1170,946	,000

Tablo 44’de verilen MANOVA sonuçları incelendiğinde Wilks' Lambda testi sonucuna göre ebeveynlerin yaşlarına göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($F(638,000)=17,378, p<.05$).

Ebeveynlerin Yaşlarına Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinden aldıkları puanların Çocuğun Özel Gereksinim Türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için yapılan çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) sonuçları Tablo 45’de verilmiştir.

Tablo 45

Ebeveynlerin Çocuğun Özel Gereksinim Türüne Göre Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları Puanlarının Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) Sonuçları

Kaynak	Alt Boyutlar	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Özel Gereksinim Türü	ERKA Yeterlilik	3274,439	363,827	19,236	,000
	ERKA Rol	1581,464	175,718	19,661	,000
	Doyumu	1105,599	122,844	16,083	,000
	ERKA Yatırım	1954,071	217,119	16,236	,000
	ERKA Rol Dengelemesi				

Tablo 45’deki MANOVA sonuçları incelendiğinde Çocuğun Özel Gereksinim Türü ile Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutlarından Yeterlilik ($F=19,236, p<.05$), Rol Doyumu ($F=19,661, p<.05$). Yatırım ($F=16,083, p<.05$). Rol Dengelemesi ($F=16,236, p<.05$). arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Fark incelendiğinde Yeterlilik alt boyutunda Özgül Öğrenme Güçlüğü ($\bar{x}=23,00$), Rol Doyumu alt boyutunda Özgül Öğrenme Güçlüğü ($\bar{x}=18,60$), Yatırım alt boyutunda Down Sendromu ($\bar{x}=15,43$), Rol Dengelemesi Özgül Öğrenme Güçlüğü ($\bar{x}=17,10$) özel gereksinim türlerine sahip çocukların ebeveynlerinin puan

ortalamalarının diğer özel gereksinim türlerine sahip çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısı Puanlarının Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısını Yordama Gücünün İncelenmesi

Çalışmanın birincil amacı olan, psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı puanlarının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarını yordama güçlerini incelemek için çoklu regresyon analizi yürütülmüştür.

Tablo 46

Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısı Puanlarının Yeterlilik Alt Boyutunu Yordama Gücünü İncelemek Üzere Yürütülen Çoklu Regresyon Analizi Bulguları

	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata	β	t	p	R ²	ΔR^2	F	P
Yeterlilik	Sabit	,057	,880		,065	,948	,65	,64	299,14	,000**
	Psikolojik Dayanıklılık	,224	,018	,61	12,54	,000**	0	8	0	*
	Sosyal Destek Algısı	,067	,013	0	9	*				
				,24	5,007	,000**				*
Rol Doyumu	Sabit	3,96	,778		5,089	,000	,42	,42	118,92	,000**
	Psikolojik Dayanıklılık	0	,016	,47	7,535	,000**	5	1	5	*
	Sosyal Destek Algısı	,119	,012	0	3,583	*				
		,043		,22	3	,000**				*
Yatırım	Sabit	1,65	,642		2,570	,011	,50	,50	167,15	,000**
	Psikolojik Dayanıklılık	1	,013	,68	11,93	,000**	9	6	6	*
	Sosyal Destek Algısı	,156	,010	7	1	*				
		,006		,03	,622	,534				
Rol Dengelemesi	Sabit	1,04	,781		1,340	,181	,58	,58	228,30	,000**
	Psikolojik Dayanıklılık	7	,016	,21	4,014	,000**	6	4	5	*
	Sosyal Destek Algısı	,064	,012	2	11,27	*				
		,135		,59	7	,000**				*

Tablo 46’da görüldüğü gibi yeterlilik alt boyutu puanındaki varyansın %65’inin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı tarafından açıklandığı görülmektedir ($R^2=,650$; düzeltilmiş $R^2=,648$; $F(2,322)=299,140$; $p<,001$). Psikolojik dayanıklılık ($\beta=,610$; $p<,001$) ve sosyal destek algısı ($\beta=,243$; $p<,001$); yeterlilik alt boyutunun anlamlı yordayıcıları olarak görülmektedir. Rol doyumunu alt boyutu puanındaki varyansın %42’sinin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı tarafından açıklandığı görülmektedir ($R^2=,425$; düzeltilmiş $R^2=,421$; $F(2,322)=118,925$; $p<,001$). Psikolojik dayanıklılık ($\beta=,470$; $p<,001$) ve sosyal destek algısı ($\beta=,223$; $p<,001$); rol doyumunu alt boyutunun anlamlı yordayıcıları olarak görülmektedir. Yatırım alt boyutu puanındaki varyansın %50’sinin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı tarafından açıklandığı görülmektedir ($R^2=,509$; düzeltilmiş $R^2=,506$; $F(2,322)=167,156$; $p<,001$). Psikolojik dayanıklılık ($\beta=,687$; $p<,001$) yatırım alt boyutunun anlamlı yordayıcısı olarak görülmektedir. Yatırım alt boyutu ile sosyal destek algısı ($\beta=,036$; $p>,001$) arasında ilişki saptanamamıştır. Rol dengelemesi alt boyutu puanındaki varyansın %58’inin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı tarafından açıklandığı görülmektedir ($R^2=,586$; düzeltilmiş $R^2=,584$; $F(2,322)=228,305$; $p<,001$). Psikolojik dayanıklılık ($\beta=,212$; $p<,001$) ve sosyal destek algısı ($\beta=,596$; $p<,001$); rol dengelemesi alt boyutunun anlamlı yordayıcıları olarak görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu bölümde, çalışmanın araştırma soruları doğrultusunda elde edilen bulgular değerlendirilmektedir. Bulguların değerlendirilmesinde öncelikle genel bulgulara değinilmekte ardından da araştırma sorularının özelinde bulgular tartışılmaktadır. Bu bağlamda her bir demografik değişken; psikolojik dayanıklılık, sosyal destek algısı ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı değişkenleri ile bütüncül olarak değerlendirilmiştir. Psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutları puanını yordama gücünün incelendiği analiz sonuçları alan yazın ışığında tartışılmaktadır.

Psikolojik Dayanıklılık, Sosyal Destek Algısı ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik

Algısı Bulgularının Değerlendirilmesi

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını etkileyen faktörleri ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmanın bulguları değerlendirilirken psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı kavramlarının bazı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bunlara ek olarak ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının da bazı demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Olası müdahale planında odak grubun özelliklerini tespit edebilmek ve ihtiyaçlarını saptayabilmek önem arz

etmektedir. Ölçeklerden alınan puanların ebeveynlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, yaşanılan yer, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çocuğun cinsiyeti, sosyoekonomik düzey ve özel gereksinim türü değişkenleri üzerinden farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Cinsiyet incelemesinde; Klag ve Bradley (2004), psikolojik dayanıklılığın, stresin hastalık üzerindeki etkilerini yetişkin erkeklerde yoğunlaştırdığı ancak kadınlarda olmadığını bulmuştur. Ayrıca, göreceli başa çıkmanın, kadınlarda dayanıklılık-hastalık ilişkisine aracılık ettiğine, ancak erkeklerde bulunmadığına dair kanıtlar bulmuşlardır. Bu inceleme sonucunda literatürle de paralel olarak önceki örneklerde görüldüğü gibi ebeveynlerin cinsiyetleri arasında bir fark olduğu ve kadınların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda erkeklerin kendilerini ifade ve beklenmedik durumlara karşı baş etme becerilerinin daha düşük olduğu düşünülmektedir. Özel gereksinimli çocuğu olan bireylerle ilgili yapılan araştırmaların özellikle anneler ile yapıldığı ve bu yoğunlukta olduğuna dikkat edildiği görülmektedir (Atalay, 2013; Kırbaş ve Özkan 2013). Sosyal destek algısında ise cinsiyetler arasında bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Arellano ve diğerlerinin yaptığı çalışmaya göre kendisini annelik rolü içinde yeterli olarak gören annelerin bunu hissettiği ve kendi benliklerinden ve yaşamlarından memnun oldukları bulunmuştur. Bu annelerin sosyal desteğe daha az ihtiyaç duyduğu ifade edilmiştir. (2019). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısında rol dengelemesi alt boyutu ile bir fark olduğu ve erkek ebeveynlerin rol dengelemesi alt boyutundan daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Annelik rolü üzerinde Safe ve diğerlerinin (2012) yaptığı araştırmaya göre otizm spektrum bozukluğua sahip çocukların annelerinin hayatlarında barındırdıkları diğer rollerinin annelik rolü ile dengeli bir şekilde devam etmediği ve biz uyumsuzluğun olduğunu tespit edilmiştir. Normal gelişim gösteren annelere kıyasla bu annelerin Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının genellikle annelerle çalışılmış olması sebebiyle erkek ebeveynlerden alınmış olan bulgular önemli değerdedir.

Yaş incelemesinde; Psikolojik dayanıklılık ile sosyal destek arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada özel gereksinimli çocuğu olan ailelerle çalışılmıştır. Bu araştırmada aile

desteğinin algılanan düzeyi ile psikolojik dayanıklılık arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin yaşlarının farklarına bakıldığında herhangi bir fark olmadığı ortaya konmuştur (Olsen vd., 1999). Hannah ve Morissey, Kanadalı ergenlerle yaptığı bir çalışmada psikolojik dayanıklılığın yaş ile negatif yönlü bir ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur (1987). Yaş arttıkça psikolojik dayanıklılığın azaldığını belirtmişlerdir. Bu inceleme sonucunda literatürle de paralel olarak görüldüğü gibi ebeveynlerin yaşları arasında bir fark olduğu ve 18-30 yaş grubu ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer sosyal destek ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin Wallace, Bisconti ve Bergeman tarafından incelendiği araştırmada (2001) yaş ile sosyal desteğin negatif yönlü bir ilişki gösterdiği ortaya konmuştur. Yaş arttıkça sosyal destek azalıyor yaş arttıkça sosyal destek artıyordur. Aynı zamanda bu araştırmada sağlık, yaşam doyumu, depresyon ve sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiş olup arabulucu rolde psikolojik dayanıklılık saptanmıştır. Buna karşın sosyal destek algısı ile uygulanan fark analizinde yaş değişkeni ile herhangi bir fark tespit edilmemiştir.

Medeni durum incelemesinde; evli bireylerle yapılmış araştırmalarda evli bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanırken (Kındıroğlu, 2018) bu araştırmada da benzer şekilde evli ve bekar bireyler arasındaki farka bakıldığında evli bireylerin psikolojik dayanıklılığının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır. Sosyal destek algısı ile yapılan fark analizinde de evli ebeveynlerin bekar ebeveynlere göre sosyal destek algı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Başa çıkma stratejilerinin farklı yaşam olayları bağlamında Crowler ve diğerlerinin incelediği (2003) araştırmada psikolojik dayanıklılık araştırılmıştır. Psikolojik dayanıklılığı yüksek düzeyde çıkan bireyler bu yaşam olaylarıyla karşılaştıklarında problem çözme ve çözüm için hazırlık yapma eğilimi gösterdikleri ve kaçma davranışından hoşlanmadıkları tespit edilmiştir. Bu araştırmada bireylerin evli veya bekar olmasının bu eğilimi göstermesinde herhangi bir fark olmadığı ifade edilmiştir. Evlilik birliği içinde sosyal desteğe sahip olan bireylerin psikolojik

dayanıklılıklarının da yüksek olduğu düşünülmektedir. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı için uygulanan fark analizinde yeterlilik ve rol dengelemesi alt boyutlarında bir fark tespit edilmiş ve yeterlilik alt boyutunda yüksek puanı alan evli bireyler; rol dengelemesi alt boyutunda bekar bireyler yer almaktadır. Bu durumda evli bireyler rol belirlerken kendini daha yeterli algıladığı; bekar bireylerin ise bir eş olmadan rol dengelemelerini daha yüksek oranla yapabiliyor olduğu düşünülmektedir.

Yaşanılan yer incelendiğinde; Parmaksız'ın (2018) Orta Anadolu'da yaşayan yetişkin katılımcılarla gerçekleştirdiği araştırmasının bulgularına göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri en yüksek ilde yaşayanlarda çıkıyor olması desteklenir şekilde bu çalışmada da ilde yaşayan ebeveynlerin köy, ilçe ve büyükşehirde yaşayanlara göre psikolojik dayanıklılık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Aynı şekilde ilde yaşayan ebeveynlerin sosyal destek algısı puanları diğer yerlerde yaşayanlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu bağlamda köy ve ilçede yaşamının çeşitli imkanlardan mahrum kalmak ve büyükşehirde yaşamının kişiyi zorlayan ve yorucu etkileri göz önünde bulundurulduğunda yaşam standartları çerçevesinde ilde yaşayanların psikolojik dayanıklılığının ve sosyal destek algısının en yüksek çıkması beklendik bir sonuç olarak kendini göstermektedir.

Eğitim düzeyi incelendiğinde; evli bireyler ile yürütülen bir çalışmada ilkökul mezunu bireylerin, lise mezunu bireylere ve lisans ve lisansüstü mezunu bireylere göre oranla anlamlı bir şekilde daha düşük psikolojik dayanıklılık puanlarına sahip oldukları bulunmuştur (Bektaş ve Özben, 2016). Yani, evli bireyler için öğrenim durumu arttığında psikolojik dayanıklılık puanlarının da arttığı gözlemlenmiştir. Aynı doğrultuda bu çalışmada da lisansüstü mezunu ebeveynlerin en yüksek psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı puanına sahip olduğu görülmüştür.

Çalışma durumu incelendiğinde; en yüksek psikolojik dayanıklılığa sahip grubun kamu sektöründe çalışan ebeveynler olduğu belirlenmiştir. Kamu sektöründe çalışan bireylerin iş doyumlarının daha yüksek olduğu (Eğinli, 2010) ve iş doyumunun da psikolojik dayanıklılıkla ilişkili olduğu (Çam ve Büyükbayram, 2017) bilinmekle birlikte literatürde

doğrudan psikolojik dayanıklılıkla ilgili bir çalışma yürütülmediği anlaşılmıştır. Dolaylı bir bakış açısı ile iş doyumuna sahip olan kamu sektörü çalışanı özel eğitim gereksinimli çocuklarının ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılığının da yüksek olacağı fikrine varılmaktadır. Bunun tam tersi olarak özel sektörde çalışan ebeveynlerin sosyal destek algısı daha yüksek çıkmıştır. Akın'ın çalışmasında özel sektör çalışanlarının özel bir sosyal destekle kuşatıldığı ifade edilmektedir (2008). Özel sektörde çalışan ebeveynlerin sosyal çevrelerinin onların daha çok desteğe ihtiyaçları olduğunu düşünmelerinin sebep olacağı varsayılmaktadır.

Özel eğitim gereksinimli çocuğun cinsiyeti incelendiğinde; ebeveynler üzerinden yapılan herhangi bir çalışmada çocuğun cinsiyeti üzerinden bir fark analizi çalışmasına rastlanmamıştır. Bu çalışmanın sonucu ile psikolojik dayanıklılık düzeyinde çocukların cinsiyetleri arasında bir fark saptanmadığı ancak sosyal destek algısı düzeyinde erkek çocuğa sahip ebeveynlerin yüksek puan aldığı bilgisi literatüre kazandırılabilir. Bu bağlamda sosyal desteğin erkek çocuk sahibi olarak daha iyi hissediliyor oluşu ataerkil toplum düzenine sahip kültürün etkilemesi olarak düşünülmektedir.

Sosyoekonomik düzey incelendiğinde; sosyoekonomik düzeyi üst olan ebeveynlerin psikolojik dayanıklılıklarının ve sosyal destek algılarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmalarda da maddi yetersizliklerin, ruh sağlığını olumsuz etkileyen çevresel risk faktörlerden biri olduğu vurgulanmaktadır (Özen, 2005). Araştırma sonucunda sosyoekonomik düzeyin psikolojik dayanıklılığı ve sosyal destek algısını oldukça etkileyen bir kavram olduğu söylenebilir.

Özel gereksinim türü incelendiğinde; psikolojik dayanıklılık düzeyinin ve sosyal destek algısının en yüksek düzeyde özgül öğrenme güçlüğüne sahip çocukların ebeveynlerinde olduğu belirlenmiştir. En düşük psikolojik dayanıklılık düzeyi ortopedik (fiziksel) yetersizliğe sahip çocukların ebeveynlerinde görülürken en düşük düzeyde sosyal destek algısı görme yetersizliğine sahip çocukların ebeveynlerinde görülmüştür. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutları fark analizinde yeterlilik alt boyutunda özgül öğrenme

güçlüğü; rol doyumu alt boyutunda özgül öğrenme güçlüğü; yatırım alt boyutunda down sendromu; rol dengelemesi özgül öğrenme güçlüğü diğer özel gereksinim türlerine sahip çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Özgül öğrenme güçlüğü görece diğer gereksinim türlerine göre ebeveynin daha az yıpratıcı bir güçlük olduğu bilindiği için (Özmen, 2010) sosyal destek algısının, yeterlilik, rol doyumu ve rol dengelemesi alt boyutları puanlarının yüksek çıkması beklendiği bir sonuçtur. Aynı şekilde, Özkan otizm spektrum bozukluğuna sahip çocukların anne ve babalarıyla yaptığı çalışmada sosyal destek algısının anne ve babanın stres seviyeleri ile ilişkili olduğunu söylemektedir. Ayrıca otizme sahip çocukların annelerinde gözlenen depresyon düzeyinin normal gelişime sahip çocukların annelerine kıyasla daha yüksek seyrettiğini belirtmiştir. Depresyon üzerinde sosyal destek algısının etkili bir değişken olduğunu ortaya koymuştur (2002). Ortopedik yetersizliği olan çocuğun ebeveyni çocuğunun hem psikolojik ihtiyaçlarına hem de diğer gereksinim türlerine oranla fiziksel ihtiyaçlarına kendi bedensel gücüyle yanıt vermek durumundadır. Bu sebeple en düşük psikolojik dayanıklılık düzeyine sahip oldukları düşünülmektedir. 3-7 yaş arası otizm spektrum bozukluğu olan çocukların anneleri ile yürütülen bir çalışmada (Görgü, 2005), annelerin sosyal destek algı düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiye incelenmiştir. Aynı çalışmada; çocuğun yaşı, doğum sırası, cinsiyeti, tanılama zamanı, annelerin yaşı ve medeni durumları değişkenlerinin depresyon düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeyleri ile ilişkili olmadığı tespit edilmiştir. Öte yandan (Nergiz ve Uluç, 2018) görme yetersizliği olan çocuğun ebeveynlerin sosyal destek algısının en düşük çıkmasının sebebi görme yetersizliğinin sosyal çevre tarafından desteklenmesi gereken bir yetersizlik olmadığını düşünmesi ihtimali akıllara gelmektedir.

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Yordayıcıları olarak Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısı

Psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarını yordayıp yordamadığını keşfetmek üzere çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Analiz sonucunda psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısının yeterlilik alt boyutunu, rol doyumu alt boyutunu ve rol dengelemesi alt boyutunu yordadığı tespit edilmiştir. Psikolojik dayanıklılığın yatırım alt boyutunu yordarken sosyal destek algısının yatırım alt boyutunu yordamadığı görülmektedir. Elde edilen sonuç, literatür ile de desteklenmektedir. Literatüre bakıldığında Guralnick ve diğerlerinin 2008’de yürüttüğü bir çalışmada aile stresi ve stresle başa çıkma tarzları incelenmiştir. Ebeveynlerin sosyal destekten memnun olup olmadığı ve algılanan sosyal destek düzeylerinin birbirinin etkilediği görmüşlerdir.

Birçok araştırmada (Ganellen ve Blaney, 1984; Nicholas ve Leuner; 1999; Weiss, 2022; Sencar 2007; Wallace vd., 2001) sosyal destek algısı, psikolojik dayanıklılık ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ayrı ayrı ve birbirleriyle ilişkili şekilde incelenmiştir.

Kobasa ve Puccetti 1983’de yayınladıkları araştırmalarında bir görüşü savunmaktadırlar. Bu görüş, stresle başa çıkarken psikolojik dayanıklılık etkili olmakta ve bu da sosyal destek sebebiyle sağlanmakta olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Ganellen ve Blaney (1984), psikolojik olarak dayanıklı kişilerin sosyal destekle olumlu bir ilişkiye sahip olma eğiliminde olduğunu bulmuşlardır. Bu araştırmaya göre, sosyal destek kaynakları daha fazla olan bireylerin psikolojik olarak daha dayanıklı oldukları bulunmuştur. Nicholas ve Leuner (1999), yaşlılarda dayanıklılık, sağlık durumu ve sosyal destek arasındaki ilişkiye baktıklarında, sosyal destek algısı yüksek olanların daha sağlıklı ve daha dayanıklı bir psikolojik profile sahip olduklarını bulmuşlardır. Weiss, 2002 yılında yayınladığı araştırmasında; psikolojik sağlamlığı ve sosyal desteği yüksek olan annelerin, sosyal desteği düşük olan annelere göre daha az olumsuz algıladıklarını bulmuştur. Sencar, otizmlili çocuğu olan ve başkalarından daha az sosyal destek hisseden ebeveynlerin daha stresli olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, otizmlili çocukların ebeveynlerinin, normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerine göre daha az sosyal destek aldıklarını ve daha fazla stres yaşadıklarını bulmuştur (2007). Psikolojik dayanıklılık ile sosyal destek arasındaki ilişkiyi ve yaşamdaki sonuçlarını inceleyen Wallace, Bisconti ve Bergeman (2001); psikolojik dayanıklılığı arabulucu bir rolde sosyal destek, depresyon, yaşam doyumu ve sağlık

arasındaki ilişkide konumlandırmıştır. Bir başka deyişle psikolojik dayanıklılık seviyesi yüksek olan bireylerin sosyal destek algıları, bedensel ve ruhsal sağlığı pozitif yönde etkilemektedir. Özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılıklarıyla yaşamda anlam ve kendilik algılarının ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada, psikolojik dayanıklılık puanı ile ERKA rol doyum ve ERKA rol dengelemesi puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Aydın, 2019). Sonuç olarak, araştırmanın ana problemi “Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algıları, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarını anlamlı şekilde yordamakta mıdır?” sorusuna anlamlı düzeyde yordadığı cevabı verilmiştir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısına etkisinin araştırılan bu araştırma sonucunda, kişisel bilgi formunda toplanan veriler ışığında demografik değişkenler incelenmiştir.

Demografik değişkenlere göre ebeveynlerin psikolojik dayanıklılık puanları incelendiğinde çocuğun cinsiyeti anlamlı bir fark göstermezken cinsiyet, medeni durum, yaş, yaşanılan yer, eğitim düzeyi, çalışma durumu, sosyoekonomik düzey ve çocuğun özel gereksinim türü değişkenleri anlamlı sonuçlar ortaya koymuştur. Kadınlar, evliler, 18-30 yaş aralığındakiler, ilde yaşayanlar, lisansüstü kademedен mezun olanlar, kamu sektöründen çalışanlar, üst sosyoekonomik düzeyde olanlar ve özgöl öğrenme güçlüğü olan çocuğa sahip olanların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin diğer gruplara göre daha yüksek çıktığı ortaya konmuştur.

Demografik değişkenlere göre ebeveynlerin sosyal destek algısının puanları incelendiğinde ebeveynin cinsiyeti ve yaşı anlamlı bir farka işaret etmezken medeni durum, yaşanılan yer, eğitim düzeyi, çalışma durumu, çocuğun cinsiyeti, sosyoekonomik düzey ve çocuğun özel gereksinim türü değişkenleri ile istatistiksel anlamda fark olduğu saptanmıştır. Evliler, ilde yaşayanlar, lisansüstü kademedен mezun olanlar, özel sektörde çalışanlar özel gereksinimli çocuğu erkek olanlar, üst sosyoekonomik düzeyde olanlar ve özgöl öğrenme güçlüğüne sahip çocuğu olanların diğer gruplara göre sosyal destek algısını en yüksek düzeyde yaşayan gruplar oldukları görülmüştür.

Demografik değişkenlere göre ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarından alınan puanlar incelendiğinde cinsiyetin rol dengeleme alt boyutunda erkekler, medeni durumun yeterlilik alt boyutunda evliler, rol dengeleme alt boyutunda bekarlar, ebeveynlerin yaşının yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme alt boyutlarında 18-30 yaş ve çocuğun özel gereksinim türünün yeterlilik alt boyutunda özgül öğrenme güçlüğü, rol doyumu alt boyutunda özgül öğrenme güçlüğü, yatırım alt boyutunda down sendromu ve rol dengelemesi alt boyutunda özgül öğrenme güçlüğü gruplarının en yüksek alt boyut puanlarına sahip olduğu ortaya konmuştur.

Ana problem olarak yordama etkisinin ölçüldüğü regresyon analizinde ise özel eğitim gereksinimli çocukların ebeveynlerinin psikolojik dayanıklılık puanlarının yatırım alt boyutunu yordarken sosyal dayanıklılık puanlarının yatırım alt boyutunu yordamadığı görülmüş; psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı puanlarının yeterlilik, rol doyumu ve rol dengelemesi alt boyutlarını yordadığı ortaya konmuştur.

Öneriler

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının artırılması ile hem ebeveynlerin hem de çocukların yaşam kalitesi artacağı tahmin edildiği için öncelikle ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı düzeyinin artırılması gerekebilmektedir. Bunun da araştırma yordadığını gördüğümüz psikolojik dayanıklılık ve sosyal destek algısı düzeylerinin artırılması ile mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple ilgili araştırmacıların bu düzeyleri artırmayı hedefleyecek çalışmalar yürütmesi önerilebilir.

Psikolojik dayanıklılık eğer yetişkinlik döneminde müdahale ile artırılması hedefleniyorsa dayanıklılığın düşük olduğı gruplara öncelik verilmelidir. Bunlar araştırma bulgularında da elde edilen erkek; bekar; 30-65 yaş; köy, ilçe ve büyükşehirde yaşayan; alt eğitim kademesi mezunu; çalışmayan, özel sektör veya kendi işini yapan; alt ve orta sosyoekonomik düzeyde olan ve ağır seyir gösteren özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler hedef alınarak planlanması önerilebilir.

Sosyal destek algısının artırılması çalışmaları için ise bekar; köy, ilçe ve büyükşehirde yaşayan; alt eğitim kademesi mezunu; çalışmayan, kamu sektörü veya kendi işini yapan; kız çocuğu olan; alt ve orta sosyoekonomik düzeyde olan ve ağır seyir gösteren özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler hedef alınarak planlanması önerilebilir.

Sosyal destek algısını artırma çalışmaları sadece bireysel olarak yeterli olmayacağından dezavantajlı gruplara hizmet etmeyi hedefleyen bir bakış açısı ile sosyal sorumluluk projeleriyle toplumun özel eğitim gereksinimli çocuk ve ebeveynlerine destekte bulunabilmelerine yönlendirici çalışmalar yapılması önerilebilir.

Literatür incelenirken öz yeterlik kavramı ile oldukça karşılaşılmıştır. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ile birbirini yordayıcı etkiye sahip olacağı düşünülen öz yeterlik kavramı da bu grupla çalışılabileceği önerilebilir.

Birçok demografik değişkenle çalışılmış olan bu araştırmanın Türkiye ve dünya çapında çalışılmış yeterli kaynak olmaması sebebiyle özel eğitim gereksinimli çocuklar ve ebeveynleri ile ilgili yapılacak araştırmalara katkı sunması amaçlanmıştır.

Bu grupla nitel çalışmalar yapılarak derinlemesine analizler yapılması önerilebilir, halihazırda çoğu araştırma da nitel olarak yapılmaktadır. Fakat bu araştırmanın en temel amacı; sayıları gün geçtikçe artan -tanı ve teşhis sayesinde- özel eğitim gereksinimli çocukların azımsanmayacak bir çoğunlukta olduğu ve azımsanmayacak ihtiyaçlarının olduğunu gösterebilmek olduğu için çok sayıda katılımcının olduğu nicel bir araştırma yürütülmüştür. Nicel araştırmalarla da alan desteklenerek zenginleştirilmelidir.

Araştırma, COVID-19 pandemisi dönemine denk geldiği için verilerin toplanması çevrimiçi şekilde yürütülmüştür. Sınırlılık olarak belirtilmiş olan çevrimiçi veri toplama yöntemi sağlıklı günlerde yüz yüze ve katılımcıların sorularına araştırmacı tarafından cevap verilerek doldurmalarına imkân sağlanmalıdır.

Bir diğer sınırlılık grubun oldukça heterojen dağılıyor olmasıdır. Araştırma, birçok farklı özel gereksinim türüne sahip çocukların ebeveynleriyle yürütülmüştür. Heterojen gruplarla yapılan çalışmalar bir sınırlılık doğurmaktadır. Özel gereksinim türleri ayrı ayrı daha

homojen gruplarla ele alınmalıdır. Ayrıca, bu araştırmada özel gereksinim türlerinin şiddet düzeylerine göre araştırma yapılmamış sadece türe sahip olup olmaması ele alınmıştır. Ancak her bir gereksinim türünü çocuğun hangi düzeyde yaşadığı da önem arz etmektedir. Homojen gruplarla ve şiddet düzeyleriyle derinlemesine yapılacak çalışmaların alana katkı sunacağı düşünülmektedir.

Ebevelere sosyoekonomik düzeyleri alt, orta ve üst seçenekleri verilerek öğrenilmeye çalışılmıştır. Fakat bireylerin alt veya üst olduklarında da orta düzeyde olmaya meyledebilecekleri düşünüldüğü için bir sınırlılık ortaya çıkmaktadır. Çocuklarının özel eğitim gereksinimi sebebiyle yaptıkları harcama miktarı sorulmuş olsa da bu soru gider masrafını ölçtüğü ve haneye giren geliri ölçmediği için yeterli görülmemektedir. Gelecekteki çalışmalarda ebevelerin daha nicel yollarla hangi sosyoekonomik düzeyde oldukları öğrenilerek bu sınırlılık ortadan kaldırılmaya çalışılması daha güçlü sonuçlara ulaşmaya katkı sunacaktır.

KAYNAKLAR

- Akalın, H. (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akın, M. (2008). Örgütsel destek, sosyal destek ve iş/aile çatışmalarının yaşam tatmini üzerindeki etkileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(25), 141-171.
- Akkök, F. (2003). Farklı özelliğe sahip çocuk aileleri ve ailelerle yapılan çalışmalar. A. Ataman (Ed.), *Özel eğitime giriş* içinde (s.121-142). Ankara: Gündüz.
- Aktürk, Ü. (2012). *Engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı düzeyi ve başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Allen, S. M., Ciambrone, D., & Welch, L. C. (2000). Stage of life course and social support as a mediator of mood state among persons with disability. *Journal of Aging and Health*, 13(3), 318-342.
- Allred, K. D. & T.W. Smith. (1989). The hardy personality: cognitive and psychological responses to evaluative threat. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 257-266.
- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental

disorders. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596> sayfasından erişilmiştir.

Arellano A, Denne LD, Hastings RP & Hughes JC. (2019). Parenting sense of competence in mothers of children with autism: Associations with parental expectations and levels of family support needs. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*. 44(2), 212-18.

Atalay, Ö. D. (2013). *Özgül öğrenme güçlüğü tanıılı çocuğa sahip annelerin algılanan sosyal destek düzeylerinin ve stresle başa çıkma tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ataman, A. (2003). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz.

Ataman, A. (2005). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim. A. Ataman (Ed.), *Özel eğitime giriş* içinde (s. 9-30). Ankara: Gündüz.

Aydın, A. (2019). Özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin yaşamda anlam ve kendilik algılarının psikolojik dayanıklılıklarına etkisi. *Trakya Eğitim Dergisi*.

Aysan, F. ve Özben, Ş. (2007). Engelli çocuğu olan anne babaların yaşam kalitelerine ilişkin değişkenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 1-6.

Barnett, R. C. (2004). Women and multiple roles: Myths and reality. *Harvard Review of Psychiatry*, 3, 159-165.

Bartone, P. T. & Hystad, S. W. (2010) Increasing mental hardiness for stress resilience in operational settings. P. T. Bartone, B. H. Johnsen, J. Eid, J. M. Violanti & J. C. Laberg (Eds.), *Enhancing human performance in security operations: International and law enforcement perspective* içinde (s. 257–272). Springfield, II: Charles C. Thomas.

- Baştürk, D. (2002). *Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilerde algılanan sosyal desteğin akademik başarı üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Baykoç, N. (2012). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Bektaş, M., & Özben, Ş. (2016). Evli bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Celal Bayar University Journal of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1).
- Bilal, E. ve Dağ, İ. (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stresi stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(2), 56-68.
- Bolat, E. (2018). Süreçten hastalığı olan çocuklar ve hastane okulları. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(218), 163-186.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59, 20-28.
- Bornstein, M. H., Hendricks, C., Hahn, C., Haynes, M. O., Painter, K. & Tamis-LeMonda, C. S. (2003). Contributors to self-perceived competence, satisfaction, investment and role balance in maternal parenting: A multivariate ecological analysis. *Parenting: Science and Practice*, 3(4), 285-326.
- Bracken B. A. & Howell K. K. (1991). Multidimensional self concept validation: a three-instrument investigation. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 9(4), 319-328.
- Bull, M. J. (2011). Health supervision for children with down syndrome. *Pediatrics*, 128(2), 393–406. <https://doi.org/10.1542/peds.2011-1605> sayfasından erişilmiştir.

- Byrne, E. A., Cunningham, C.C. (1985). The effects of mentally handicapped children of families-a conceptual review. *J. Child Psychol Psychiatry*, 26, 847-864.
- Cassidy A., Mcconkey R., Keneddy M. & Slevin E. (2008). Preschoolers with autism spectrum disorders: the impact on families and the supports available to them. *Early Child Development and Care*. 178(2), 115–128.
- Cavkaytar, A., Batu, S. & Beklan, O. B. (2007). Gelişimsel geriliği olan çocuğa sahip ailelerin sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri arasındaki ilişkiler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 79-96.
- Cavkaytar, A., Batu, S., & Çetin, O. B. (2008). *Gelişimsel geriliği olan çocuğa sahip ailelerin aile özelliklerinin ve yaşadıklarının betimlenmesi*. Bilimsel araştırma projesi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Chen, W., Propp, J., Delara, E., & Corvo, K. (2011). Child neglect and its association with subsequent juvenile drug and alcohol offense. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 28(4), 273-290.
- Clifford-Poston, A. (2004). *The secrets of successful parenting (Pathways)*. U.K.: How To Books.
- Crowley, B. J., Hayslip, B., & Hobdy, J. (2003). Psychological hardiness and adjustment to life events in adulthood. *Journal of Adult Development*, 10(4).
- Cüceloğlu, D. (2000). *İçimizdeki çocuk*. İstanbul: Remzi.
- Çağlar, S. (2012). Engellilerin erişebilirlik hakkı ve Türkiye’de erişebilirlikleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(2), 541-598.
- Çam, O., & Büyükbayram, A. (2017). Hemşirelerde psikolojik dayanıklılık ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 8(2), 118-126.

- Çengelci, B. (2009). Otizm ve down sendrom'lu çocuğa sahip annelerin kaygı umutsuzluk ve tükenmişlik duygularının karşılaştırılması. *Ege Eğitim Dergisi*, 10(2), 1-23.
- Damiani, B.V. (1999). Responsibility and adjustment in siblings of children with disabilities: update and review. *Families in Society. The Journal of Contemporary Human Services*, 1, 34-40.
- Deater-Deckard, K. (2004). *Parenting stress*. U.S.A.: Yale University.
- Delvecchio, E., Di Riso, D., & Salcuni, S. (2015). Self-perception of parental role, family functioning, and familistic beliefs in Italian parents: Early evidence. *Front Psychol.* 6, 1-9. Doi: 10.3389/fpsyg.2015.01983.
- Dökmen, Z. Y. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Sistem.
- Durak, M. (2002). *Predictive role of hardiness on psychological symptomatology of university students experienced earthquake*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duygun T. & Sezgin N. (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(52), 37-52.
- Eğimli, A. T. (2010). Çalışanlarda iş doyumu: Kamu ve özel sektör çalışanlarının iş doyumuna yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 35-52
- Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 34, 45-55.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yıldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin

- gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Epstein, C. J. (1989). Down syndrome. *Abnormal States of Brain and Mind*, 43–44.
- https://doi.org/10.1007/978-1-4899-6768-8_18 sayfasından erişilmiştir.
- Evcimen, E. (1996). *Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Farbet, E. W., Schwartz, J. A. J., Schaper, P. E., Moonen, D. J. & McDaniel, J. S. (2000). Resilience factors associated with adaptation to HIV disease. *Psychosomatics*, 41(2), 140-146.
- Field, A. P. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE.
- Florian, V., Mikulincer M. & Taubman, O. (1995). Does hardiness contribute to mental health during a stressful real life situation? The roles of appraisal and coping. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 687-695.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Ganellen, R. ve Blaney, P. H. (1984). Hardiness and social support as moderators of the effects of life stress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(1), 156-163.
- Gordon, T. (2009). *Etkili anne-baba eğitimi*. İstanbul: Profil.
- Gökçe, B. (1993). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik güçlülük ve ruh sağlığı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Görgü, E. (2005). *3-5 yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Guralnick, M.J., Hammond, M.A., Neville, B. & Connor, R.T. (2008). The relationship between sources and functions of social support and dimensions of child- and parent-related stress. *Journal of Intellectual Disability Research*, 52(12), 1138–1154.
- Gutman HA. (2002). The epigenesis of the family system as a context for individual development. *Family Process*, 41, 533-545. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1545-5300.2002.41315.x> sayfasından erişilmiştir.
- Güler M., ve Yetim Ü. (2008). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis: Pearson new international edition*. Edinburg: Pearson Education Limited.
- Hannah, T. E., & Morrissey, C. (1987). Correlates of psychological hardiness in Canadian adolescents. *The Journal of Social Psychology*, 127(4), 339-344.
- Henderson, N. & Milstein, M.M. (1996). *Resiliency in schools. Making it happen for students and educators*. California: Corwin Pres, Inc., A Sage Publication Company Thousand Oaks.
- Holt, P., M. Fine & N. Tollefson. (1987). Mediating stress: Survival of the hardy. *Psychology in the schools*, 24(1), 51-58.
- Işık, Ş. (2016). Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness and Well-Being*, 4(2). 165-182.
- İlhan T. (2017). Özel Gereksinimli 3-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin stres düzeyleri ile rolleri arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 18(3), 383-400.
- Kamya, H. (2000). Hardiness and spiritual well-being among social work students. *Journal*

of Social Work Education,36(2), 231-241.

Kaner, S. (2004). *Engelli çocuğu olan anababaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi*. Bilimsel araştırma projesi kesin raporu, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kaner, S. (2010). Psychometric properties of revised parental social support scale. *Education and Science*. 35(157), 15-29.

Kararırmak, Ö., & Çetinkaya, R. S. (2009). *Deprem deneyimini yaşamış yetişkinlerin bağlanma stilleri ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki*. XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, İzmir.

Kaymaz, M. K. (2015). Eğitim yapılarında bedensel engellilere yönelik. *Selçuk Teknik Dergisi*, 14(2), 238-250.

Khoshaba, D. M., Maddi, S. R., Persico, M., Harvey, R. & Bleecker, F. (2002). The personality construct of hardiness. *Journal of Research in Personality*, 36, 72-85.

Kındıroğlu, Z. (2018). *Ebeveynlerin psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile çocukların sosyal yetkinlik ve davranışları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kırbaş, Z. Ö., & Özkan, H. (2013). Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeylerinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 3(3), 171-180.

Kırcaali-İftar, G. (2003). *Otistik özellik gösteren çocuklara iletişim becerilerinin kazandırılması*. İstanbul: Ya-Pa.

Kim IJ & Zane, NWS. (2004). Ethnic and cultural variations in anger regulation and

- attachment patterns among Korean American and European American male batterers. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 10(2), 151- 68.
- Klag, S., & Bradley, G. (2004). The role of hardiness in stress and illness: An exploration of the effect of negative affectivity and gender. *British Journal of Health Psychology*, 9(2), 137–161.
- Kobal, G. (2005). *Ortopedik yetersizlikten etkilenmiş olan ve sağlık yetersizliği olan çocuklar*. Ankara: Gündüz.
- Kobasa, S. (1979). Stressful life events, personality, and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(1). 1-11.
- Kobasa, S., Maddi S. R. & Courington S. (1981). Personality and constitution as mediators in the stress-illness relationship. *Journal of Health and Social Behavior*, 22, 368-378.
- Kobasa, S. (1982). Commitment and coping in stress resistance among lawyers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(4), 707-717.
- Kobasa, S., Maddi, S. R. & Kahn, S. (1982). Hardiness and health: A prospective study. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 168-177.
- Kobasa, S. & Puccetti, M. C. (1983). Personality and social resources in stress resistance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(4), 839-850.
- Kocabıyık, D. (2015). *İşitme engelli öğrencilere yönelik Türkiye ve İngiltere’de uygulanan ana dil eğitiminin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kosif, H. (2018). *Hafif düzeyde zihinsel engelli öğrenciler için sosyal hayat modülü kapsamında geliştirilen materyallerin etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

- Kızılaslan, A., & Sözbilir, M. (2018). Görme yetersizliği olan öğrencilere yönelik tasarlanan etkinliklerin değerlendirilmesi: Isı alışverişi ve sıcaklık değişimi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 121-139.
- Lambert, V. A., C. E. Lambert & H. Yamase (2003). Psychological hardiness, workplace stress and related stress reduction strategies. *Nursing and Health Sciences*, 5, 181-184.
- Lerner J. V. & Galambos N., L. (1985). Maternal role satisfaction, mother-child interaction, child temperament: A process model. *Developmental Psychology*, 21, 1157- 1164.
- MacPhee D., Benson, J. B. ve Bullock D. (1986). *Influences on maternal self-perceptions*. Paper presented at the Fifth Biennial International Conference on Infant Studies, Los Angeles.
- Maddi, S. R. (2005). On hardiness and other pathways to resilience. *American Psychology*, 60, 261-262.
- Maddi, S. R., Harvey, R. H., Khoshaba, D. M., Lu, J. L. & Brow, M. (2006). The personality construct of hardiness: Relationships with repression, innovativeness, authoritarianism, and performance. *Journal of Personality*, 74(2), 576–598.
- Masten, A. S. & Reed, M. J. (2002). Resilience in development. In Snyder, C. R. & Lopez, S. J. (Eds.), *Handbook of positive psychology*. New York: Oxford University.
- May, R. (1969). *Existential psychology*. New York: Random House.
- Mayseless, O. (2006). Studying parenting representations as a window to parents' internal working model of caregiving. O. Mayseless (Ed.) *In Parenting representations. theory, research, and clinical implications*. 3-40. U.K.: Cambridge University.

- Mendias EP, Clark MC & Guevara EB. (2001). Women's self-perception and self-care practice: implications for health care delivery. *Health Care for Women International*, 22(3), 299-312.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2012). *Özel Eğitim Hizmetleri Tanıtım El Kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2013). *Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi.
- Nicholas, P. K. ve Leuner, J. D. (1999). Hardiness, social support, and health status: Are there differences in older african-american and anglo-american adults? *Holistic Nurses Practice*, 13(3), 53-61.
- Odabaşı, F. (2018). *Özel eğitim ve eğitim teknolojisi*. İstanbul: Pegem.
- Olsen, S., Marshall, E. S., Mandleco, B. L., Allred, K., Dyches, T. T. & Sansom N. (1999). Support, communication and hardiness in families with children with disabilities. *Journal of Family Nursing*, 5(3), 275-292.
- Olsson, M. B. & Hwang, C.P., (2001). Depression in mothers and fathers of children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 45, 535-543.
- Öğülmüş, S. (2001). *Bir kişilik özelliği olarak yılmazlık*. I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önleme Çalışmaları'nda sunulmuş bildiri, Ankara.
- Özbey, Ç. (2009). *Özel Çocuklar ve terapi yöntemleri*. İstanbul: İnkılap.
- Özcan A. (2012). *Hemşire-hasta ilişkisi ve iletişim*. Ankara: Sistem Ofset.
- Özdoğan, B. (1997). *Çocuk ve oyun*. Ankara: Anı.
- Özen, Ö. (2005). *Ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özen, K. (2011). *Özel öğrenme güçlüğü tanısı almış 7-9 yaş çocukların geliştirdikleri zihin kuramı yetenekleri ile sosyal gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi ve sağlıklı gelişim gösteren grup ile karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özkan, S. (2002). *Zihinsel engelli ve normal çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek ve depresyon düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özkardeş, O. G. (2013). Türkiye’de özel öğrenme güçlüğüne ilişkin yapılan araştırmaların betimsel analizi. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 30(2), 123-153.

Özmen, R.G. (2010). *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim, öğrenme güçlüğü olan öğrenciler*. Ankara: Pegem.

Özsoy, Y., Özyürek, M. & Eripek, S. (1997). *Özel eğitime muhtaç çocuklar, özel eğitime giriş*. Ankara: Karatepe.

Öztaş, T. U. (2014). Özel Eğitimde Bazı Temel Kavramlar.

<http://www.rehberlikvepsikoloji.com/ozel-egitimde-bazi-temelkavramlar/2014/11/sayfasindan-erisilmistir>.

Rhodewalt, F. & Agustsdottir, S. (1984). On the relationship of hardiness to the Type A behavior pattern: Perception of life events versus coping with life events. *Journal of Research in Personality*, 18(2), 211-223.

Sabih, F. & Sajid, W. (2008) There is significant among parents having children with autism. *Rawal Med Journal*, 33(2), 214-216.

Safe A., Joosten A., & Molineux M. (2012). The experiences of mothers of children with

- autism: Managing multiple roles. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 37(4), 294-302.
- Sağar, M.E. & Ünlü, Ü. (2009). *Erken Çocukluk Döneminde Kaynaştırma*. Ankara: Hedef.
- Sarı, H. Y. (2007). Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerde aile yüklenmesi. *C. Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 11(2).
- Pınar, E. S. (2006). Dünyada ve Türkiye'de erken çocukluk özel eğitiminin gelişimi ve erken çocukluk özel eğitim uygulamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 7(2), 71-83.
- Seltzer, M. M., Floyd F, Song J, Greenberg J, & Hong J. (2011). Midlife and aging parents of adults with intellectual and developmental disabilities: impacts of lifelong parenting. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 116, 479-499. <http://dx.doi.org/10.1352/1944-7558-116.6.479> sayfasından erişilmiştir.
- Sencar, B. (2007). *Otistik çocuğa sahip ailelerin algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sinclair, R. R., & Tetrick, L. E. (2000). Implications of item wording for hardiness structure, relation with neuroticism, and stress buffering. *Journal of Research in Personality*, 34(1), 1–25.
- Skau, M. (1994). *Intern hardiness, coping and satisfaction*. New York: University at Albany.
- Şahbaz, Ü., Atılgan, H. & Aydemir, D. (2018). Bütünleştirmenin özel gereksinimli çocuklar üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik ölçek uyarlama çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Cilt 26(6), 1843-1850.
- Şahin, D. (1999). Sosyal destek ve sağlık. Ü. Okyayuz (Ed.). *Sağlık Psikolojisi* içinde. (s.79-

106) Ankara: Türk Psikoloji Derneği.

Şahin Hisli, N., Basım N. & Çetin F. (2009). Kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarında

kendilik algısı ve kontrol odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 153-163.

Şanlı, E. (2012). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden zihin engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Şendil, G., & Balkan, K. İ. (2005). *Anne baba olmak dizisi, çocuğun eğitimi ailede başlar*.

İstanbul: Morpa.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson.

Terzi, Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Thoits, P.A. (1986), Social support as coping assistance. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54, 416-423.

Toğram, B., & Maviş, I. (2009). Aileler, öğretmenler ve dil ve konuşma terapistlerinin çocuklardaki dil ve konuşma bozukluklarına yönelik tutum ve bilgilerinin değerlendirilmesi. *Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 71.

Topuz B. (1997). Kulak: Anatomi, fizyoloji, odyoloji, semptomlar, muayene. A. Bostancı (Ed.), *Kulak-Burun-Boğaz Hastalıkları Teşhis Tedavi içinde* (s. 11-13). Denizli: Türker Ofset.

Turnbull, A. P. & Turnbull, H. R. (1995). *Families, professionals and exceptionality*. New Jersey: Merrill.

Uğuz, Ş., Toros, F., Yazgan İnanç, B. & Çolakkadıoğlu, O. (2004). Zihinsel ve/veya

bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7, 42-47.

Uysal, A. (2003). *Kaynaştırma uygulaması yapan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşleri*. Ankara: Kök.

Üzümcü, M. (2018). Din öğretiminde özel gereksinimli öğrenciler için uyarlamalar.

Electronic Turkish Studies, 13(11).

Parmaksız, İ. (2020). İyimserlik, özgecilik ve medeni durumun psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 285-302. DOI: 10.9779/pauefd.576186

Rudy, D., & Grusec, J. E. (2006). Social cognitive approaches to parenting representations. O. Mayseless (Ed.), In *Parenting Representations. Theory, Research, and Clinical Implications*. 79-107. U.K.: Cambridge University.

Wallace, K.A, Bisconti, T. L. & Bergeman, C. S. (2001). The mediational effect of hardiness on social support and optimal outcomes in later life. *Basic and Applied Social Psychology*, 23(4).

Weiss, M. J. (2002). Hardiness and social support as predictors of stress in mothers of typical children, children with autism, and children with mental retardation. *The National Autistic Society*, 6(1), 115-130.

Yalçın, M. (2011). *Özel eğitim kurumlarında çalışan eğitimcilerin tükenmişlik düzeylerinin empatik eğilim ve bazı değişkenlerle olan ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.

EKLER

EK. 1 Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 08.06.2022-E.380567

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu**

Sayı : E-77082166-302.08.01-380567
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

08.06.2022

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans Öğrencisi Tilbenur MERT'in, Dr.Öğr.Üyesi Hatice ŞİNGİR'm** danışmanlığında yürüttüğü **“Özel Eğitim Gereksinimli Çocukların Ebeveynlerinin Psikolojik Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısının Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısına Etkisinin İncelenmesi”** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun **24.05.2022** tarih ve **10** sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

İlgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş ve karara ilişkin imza listesi ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

Araştırma Kod No: 2022 - 758

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA
Komisyon Başkanı

Ek:1 Liste

DAĞITIM

Gereği:

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hatice ŞİNGİR

Bilgi:

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Belge Doğrulama Kodu :BSE02KM5B3

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/gazi-universitesi-ebys>

EK. 2 Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı;

Bu anketin amacı, özel eğitim gereksinimli çocuğu (0-18 yaş) olan anne/babaların psikolojik dayanıklılık, sosyal destek algısı ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını incelemek üzere veri toplamaktır. Tez çalışması, GAZİ ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Tilbenur MERT ve Dr. Öğretim Üyesi Hatice ŞİNGİR danışmanlığında yürütülmektedir.

Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Sizden kendinizi açık ve doğru olarak yansıtmamız istenmektedir. Çalışmada yer alan soruların doğru veya yanlış yanıtları yoktur. Yanıtlarınız tamamen gizli kalacak ve yalnızca araştırmacılar tarafından toplu olarak değerlendirilecektir. Elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlarda kullanılacaktır. Toplanacak veriler şifreli bir dosyada tutulacaktır. Çalışma, hassasiyetle oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak, katılımınız sırasında sizi rahatsız eden bir soru ile karşılaşırsanız ya da çalışmayı tamamlamak istemezseniz katılımı yarıda bırakabilirsiniz. Katılım 10 dk sürmektedir.

Bilime verdiğiniz destek için teşekkür ederiz.

İletişim için: Tilbenur MERT

Yüksek Lisans Öğrencisi

Gazi Üniversitesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

Bu araştırmaya tamamıyla gönüllü olarak katılıyorum. Anket formundaki ölçek maddelerinin her birini içtenlikle cevaplamam gerektiğini biliyorum. İstedığım zaman yarıda bırakıp çıkabilirim. Şahsıma ait verilerin bilimsel çevrede kullanılmasına izin veriyorum.

Araştırmaya katılım izni

Evet / Hayır

EK. 3 Kişisel Bilgi Formu (KGB)

Lütfen sizi en doğru tanımlayan seçeneği işaretleyiniz.

1. Cinsiyetiniz:

Kadın ()

Erkek ()

2. Medeni Durumunuz:

Evli ()

Bekar ()

3. Yaşınız:

18-30 ()

31-45 ()

46-65 ()

4. Yaşadığınız Yer:

Köy ()

İlçe ()

İl ()

Büyükşehir ()

5. En son mezun olduğunuz eğitim kademesi:

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Lisans ()

Lisansüstü ()

6. Çalışma Durumunuz:

Çalışmıyorum ()

Özel Sektör ()

Kamu Sektörü ()

Kendi İşim ()

7. Sosyoekonomik Düzeyiniz:

Alt ()

Orta ()

Üst ()

8. Özel Gereksinimli Çocuğunuzun Cinsiyeti:

Kadın ()

Erkek ()

Diğer ()

9. Çocuğunuzun Özel Gereksinim Türü:

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ()

Dil ve Konuşma Bozukluğu ()

Down Sendromu ()

Fiziksel Yetersizlik ()

Görme Yetersizliği ()

İşitme Yetersizliği ()

Otizm Spektrum Bozukluğu ()

Özgül Öğrenme Güçlüğü ()

Zihinsel Yetersizlik ()

10. Özel gereksinimi sebebiyle yaptığınız harcama miktarı:

0-1500 TL ()

1501-3000 TL ()

3001 TL ve Üstü ()

EK 4. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ)

Psikolojik dayanıklılık düzeyini incelemek üzere bu ölçeği doldurmanız beklenmektedir. Lütfen 0 Kesinlikle Katılmıyorum, 1 Katılmıyorum, 2 Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 3 Katılıyorum, 4 Kesinlikle Katılıyorum anlamlarına gelmektedir. Sizi en uygun ifade eden seçeneği işaretleyiniz.

	0	1	2	3	4
1. Çalışmaktan çok keyif alıyorum.					
2. Hayatın benim için monotonlaşmaya başladığını hissediyorum.					
3. Çok çalışarak her zaman amacıma ulaşabilirim.					
4. Çıkabilecek sorunları önceden kestirerek önlemlerimi alırım.					
5. Devam ettiğim işime/okuluma/mesleğime yürekten bağlıyım.					
6. Hayatımda ilginç ve zaman harcamaya değer şeylerin var olduğunu düşünüyorum.					
7. Her yeni deneyimin yaşamımı zenginleştirdiğini düşünüyorum.					
8. Hep aynı yaşam tarzına bağlı kalmak yerine riskli de olsa yeni şeyler denemeyi tercih ederim.					
9. İnsan hatalarından öğrenir ve gelişir.					
10. Kaderimi değiştirebileceğime inanırım.					
11. Yargılarıma ve kararlarıma daima güvenirim.					
12. Kişisel özgürlüklerimin sınırlandırılmasına genellikle büyük tepki gösteririm.					
13. Kendimle ilgili bir şeyler öğrenmek benim için heyecan vericidir.					
14. “Öldürmeyen şey güçlendirir” cümlesi beni ifade ediyor.					
15. Önceden yaptığım bir programın dışına çıkmak zorunda kaldığımda rahatsız olurum.					
16. Yeni şeyler denemekten hoşlanırım					
17. Yaşamımda olan önemli değişiklikleri, kişisel gelişimim için bir fırsat olarak görürüm.					
18. Keyif aldığım etkinliklere düzenli olarak katılırım.					

19. Yarın bana ne olacağı bugün yaptıklarına bağlıdır.					
20. Yeni bir işe/projeye/göreve başladığımda ayrıntılı bir plan yapmayı tercih ederim.					
21. Yapacak bir şeylerimin olması benim için önemlidir.					

EK 5. Çok Boyutlu Sosyal Destek Algısı Ölçeği (ÇBSDAÖ)

1’den 7’ye kadar derecelendirilmiş maddeler görmektesiniz. 1 Kesinlikle Hayır, 7 Kesinlikle Evet anlamına gelmektedir. Sosyal çevrenizden gördüğünüz desteği en uygun tanımlayacak derecede puanı veriniz.

1. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor...) var.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

2. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor...) var.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

3. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerimden) alırım.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor...) var.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

6. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

7. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

8. Sorunlarımı ailemle (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerimle) konuşabilirim.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

10. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor...) var.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

11. Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana

yardımcı olmaya isteklidir.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

Kesinlikle hayır 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 kesinlikle evet.

EK 6. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA)

Aşağıdaki ifadeler sizin kendinizi nasıl bir ebeveyn olarak gördüğünüz, görüşünüz ve ebeveynliği nasıl gerçekleştirdiğiniz ile ilgilidir. Doğru veya yanlış bir cevabı kesinlikle yoktur. Lütfen her bir satır için ifadelerin solunda ve sağında yer alan toplam 4 adet kutudan yalnızca birini işaretleyiniz.

Bana göre gerçekten doğru	Bana göre kısmen doğru				Bana göre kısmen doğru	Bana göre gerçekten doğru
		1. Bazı ebeveynler nasıl iyi ebeveyn olunacağı konusunda çok fazla okur	öte yandan	bazı ebeveynler ise ebeveynlikle ilgili okumaya pek zaman harcamaz		
		2. Bazı ebeveynlerin çocuk yetiştirmenin doğru ve yanlış şekilleri konusunda net fikirleri vardır	öte yandan	bazı ebeveynlerin ise kendi çocuklarını yetiştirme hakkında şüpheleri vardır.		
		3. Bazı ebeveynler çocukları olduğundan beri arkadaşlarını yeterince göremediğini düşünür	öte yandan	bazı ebeveynler ise eski arkadaşlarını önceki kadar sık görüyor ya da yeni arkadaşlar edinmiştir.		
		4. Bazı ebeveynler sıklıkla keşke çocuk yapmasaydım der.	öte yandan	bazı ebeveynler ise çocuk sahibi olmaktan nadiren pişmanlık duyar.		
		5. Bazı ebeveynler, ebeveyn olma hakkında öğrenilebilecek her şeyi öğrenmek ister	öte yandan	bazı ebeveynler ise, ebeveyn olma hakkında ihtiyaçları olan her şeyi bildiğini düşünür.		
		6. Bazı ebeveynler, genellikle çocuklarının ne istediklerini veya neye ihtiyacı olduğunu anlayamaz	öte yandan	bazı ebeveynler ise, çocuklarının ihtiyaçlarını ya da isteklerini anlamak konusunda kendilerini yetenekli hissederler.		
		7. Ebeveyn oldukları için, bazı yetişkinler tahmin ettiklerinden daha memnundur	öte yandan	bazı yetişkinler için ise, ebeveyn olmak onların bekledikleri kadar memnun edici değildir.		
		8. Bazı ebeveynler, nasıl ebeveynlik yapmak gerektiği konusunda fazla düşünmez, sadece yapar	öte yandan	bazı ebeveynler ise, nasıl ebeveynlik yapılacağı konusunda ellerinden geldiği kadar fazla şey öğrenmeye çalışır.		
		9. Bazı ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken iyi bir iş yaptığını düşünür	öte yandan	bazı ebeveynler ise, çocuklarının ihtiyaçlarını ne kadar iyi karşıladıkları konusunda şüphe duyar.		
		10. Bazı ebeveynler, çocuk sahibi olmanın hoşlarına giden şeyleri yapmaya daha az zaman ayırma anlamına geldiğini düşündüklerinden dolayı rahatsızlık duyar	öte yandan	bazı ebeveynler ise, kendilerine ayıracak daha az zaman kalmasını umursamaz.		
		11. Bazı yetişkinler, geçmişe dönmek mümkün olsa tekrar çocuk sahibi olmak konusunda tereddüt eder	öte yandan	bazı yetişkinler ise, seçenek sunulduğunda çocuk sahibi olmak için tereddüt etmez.		

		12. Bazı ebeveynler, en son çocuk yetiştirme öneri ve metodlarını izlemenin zorunluluk olduğunu düşünür	öte yandan	bazı ebeveynler ise, daha ziyade mevcut bilgileri ile çocukların günlük ihtiyaçlarını karşılar.		
		13. Bazı ebeveynler nasıl bir ebeveyn oldukları konusunda sıklıkla kaygılanır	öte yandan	bazı ebeveynler ise, ebeveynlik yetenekleri konusunda kendilerinden emindir.		
		14. Bazı ebeveynler için çocuklar çoğunlukla sıkıntı kaynağıdır	öte yandan	bazı ebeveynler için ise, kendi çocukları hayatlarındaki temel eğlence kaynağıdır.		
		15. Bazı anne ve babalar, yeterince etkili ebeveyn olmadıklarını düşünür	öte yandan	bazı anne ve babalar ise, kendilerini ebeveyn olarak oldukça yeterli bulur.		
		16. Bazı ebeveynler için çocuk sahibi olmak eskiden yapmaktan hoşlandıkları şeyleri yapamamak anlamına gelir.	öte yandan	bazı ebeveynler için ise çocuk sahibi olmak yaşam tarzlarını çok fazla değiştirmez		
		17. Bazı anne ve babalar, kendilerinin ebeveyn olmaya uygun olduklarından emin değildir	öte yandan	bazı ebeveynlere ise, ebeveyn olmak kolay ve doğal gelir.		
		18. Bazı ebeveynler çocuk sahibi olduktan sonra hayatlarının kısıtlanmış ve sınırlanmış olduğunu düşünür.	öte yandan	bazı ebeveynler ise sadece çocukları olduğu için yapmaktan hoşlandıkları şeylerden vazgeçmez.		

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...